

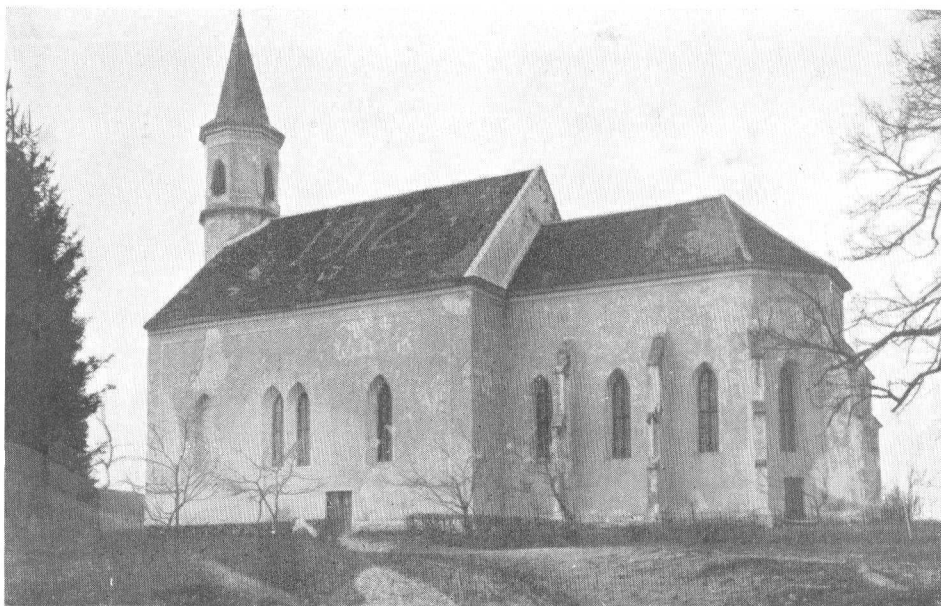
Prilozi povijesno-umjetničkim problemima u nekoć templarskoj Glogovnici kraj Križevaca

Opće je poznato da se umjetnička djelatnost u doba romanike — kao i inače — u Hrvatskoj odrazila nejednako. U krajevima uz more buja građevna umjetnost od 11-14. st. — kad ovdje romaniku potiskuje gotika — ne samo u cvatućim gradovima gdje su ostvarena brojna, a katkad i monumentalna djela, nego i po mnogobrojnim malim mjestima, napose u Istri. Obratno od toga u kontinentalnom sjevernom dijelu zemlje ostao je do danas iz tog razdoblja poznat i sačuvan razmjerno mali broj spomenika, napose onih monumentalnih razmjera, a i te je trebalo potražiti pod zemljom (npr. prvotna zagrebačka katedrala, cistercijska opatija u Topuskom). To osobito upada u oči, jer je kontinentalni dio Hrvatske okružen i sa sjevera i sa sjeverozapada područjima u kojima su se do danas očuvali mnogobrojni romanički spomenici, tako u zapadnoj Mađarskoj, u Austriji, a u posljednje vrijeme taj materijal daje sliku razmjerno guste rasprostranjenosti i u susjednoj Sloveniji. Moguće će se s vremenom ta neobično oskudna mreža popuniti. No za to će biti potrebno da se izvrše: sistematska istraživanja arhivalne građe kao i neophodno potrebna iskapanja. Ostanu li pak spomenici iz doba romanike na tom području i nakon takova studija rijetka pojava, očekujemo odgovor: zašto je u općoj evropskoj umjetničkoj geografiji ovdje tako u to doba. To će biti poseban zadatak naše povijesti umjetnosti.

Među one rijetke arhitektonske spomenike kontinentalne Hrvatske za koje se smatra da su sačuvali djelomično romaničku djelatnost ubraja se župna crkva *sv. Marije u Glogovnici*. Ona s gledišta povijesti umjetnosti pruža više problema koje je potrebno podrobnije proučiti.

Sjeverno od Križevaca, među brežuljcima koji prate tok potoka Glogovnice, malo je selo s crkvom koja je s obzirom na veličinu naselja neobično velika. Izvan seoskih kuća glogovnička crkva dominira pitomim krajolikom jer je smještena na gradištu opasanom jarkom¹. Crkva je gotička građevina — iako velika, veoma jednostavnih oblika (Sl. 1). Uz neobično izduženo svetište s trostranim zaključkom, koje je poduprto kontraforima i osvijetljeno prozorima s istočne i južne strane, prostrana je lađa, šira od svetišta, bez kontrafora, osvijetljena s južne strane. Uza zapadno pročelje utisnuo se oktogonalni zvonik. U unutrašnjosti svetište je svodeno krstastim svodom; zašiljeni triumfalni luk ima širok raspon (Sl. 2). U lađi je ravni strop. Usred lađe podupiru ga tri snažna stuba tako smještena da lađu dijele u dva broda (Sl. 3). Stubovi su povezani lukovima zašiljena oblika, samo je luk koji se opire o zid nad triumfalnim lukom zaobljen (Sl. 4). Ti mi stubovi daju pobudu da se malo opširnije osvrnem na glogovničku crkvu jer se do danas u našoj stručnoj literaturi zadržalo mišljenje da potječe od kasnoromaničke templarske crkve koju da su porušili Mongoli. To je mišljenje uveo u našu nauku i literaturu konzervator *Đuro Szabo*². Kasnije su ga prihvatili i ostali pisci, među kojima su neki tu nabačenu misao isticali, no bez ikakve argumentacije³.

Potrebnu reviziju mišljenja o srednjovjekovnim spomenicima kontinentalne Hrvatske učinio je u novije vrijeme *Ljubo Karaman*. On je brisao neke spomenike koji su se pripisivali romaničkoj djelatnosti, a neke je uveo u literaturu. Što se pak tiče crkve u Glogovnici, na koju se u svom tekstu osvrnuo kao i na ostalu građu samo usput, zadržao je prijašnje mišljenje da su u crkvi ostala tri omašna stupca iz predtatarskog doba,

Sl. 1. Glogovnica, župna crkva sv. Marije, 1912.

kad je crkva bila u posjedu templara. Karaman je u crkvi zapazio skulpture koje mu prave utisak romaničkih strogo frontalno postavljenih likova svetaca i konzolu u obliku naokrupno klesane čovječje glave. Nju je i publicirao⁴. (Sl. 5, 5a i 5b).

Postavlja se pitanje na temelju čega se počelo držati da su u glogovničkoj crkvi očuvani dijelovi predtatarske romaničke crkve. Koje nam argumente daje u ruke stil, a koje historijski izvori da ostanemo pri tom mišljenju?

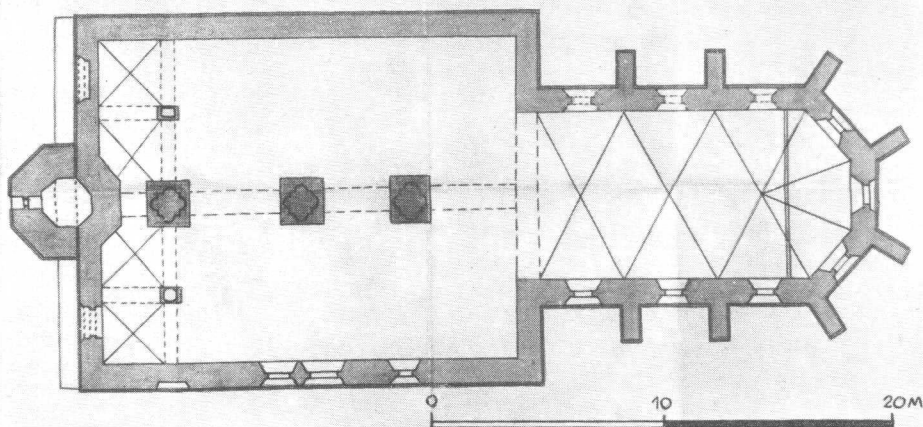
Ako pažljivo pročitamo tekst što ga je pisao Szabo u citiranom članku u Šišićevu zborniku, vidimo da nakon konstatacije da su »tri omašna pilova kasnoromanskog doba« drugih obrazloženja u pogledu stila nema. Čini se da ga je frapirala jaka forma stubova koji su još k tome neuobičajeno smješteni u današnjem crkvenom prostoru da ih je pripisao nekoj ranijoj crkvi. Za takvo ga je atribuiranje moguće ohrabrio i neki natpis u kojem vrlo kasna tradicija iz g. 1759. spominje da je Glogovnica stradala od Tatara.^{4a} Odaje se ipak da u njima zapaža gotičke elemente kad kaže da je crkva od koje potječu stubovi, morala nastati »tamo na osvitku gotskog doba«.⁵ U toj opasci morala ga je poduprijeti pretpostavka da ostaci cistercijske opatije u Topuskom potječu iz početka 13. stoljeća, a to se kasnije pokazalo da ne stoji. Historičari umjetnosti prihvatili su njegovu klasifikaciju »kasnoromansko doba«, a da nisu pokušali da uzmu u obzir koju drugu mogućnost, jer se nitko dosad nije podrobije zadržao na obradbi tog spomenika.

Karaman, polazeći s pretpostavke da su stubovi u glogovničkoj crkvi iz doba prije provala Mongola, oprezno nabacuje misao o predtatarskoj trobrodnoj građevini s poprečnim brodom iz prelazno romaničko-gotičkog doba. Misao o monumentalnoj građevini s poprečnom lađom nabacuje zbog toga što se četvrta arkada s polukružnim lukom u lađi zbacila na istočni zid lađe povrh triumfalnog luka. No to bi bilo — kaže on — u slučaju kad bi arkade koje povezuju stubove bile izvorne. Nadodaje da će to osvijetliti istraživanje konstrukcije pod žbukom i iskapanja u crkvi i neposrednoj njoj blizini.⁶ Pitanje je dakle romaničke faze tog spomenika i nadalje ostalo otvoreno. Tko zna koliko će još proći vremena da se istraživanjem i iskapanjem na samome objektu počinju rješavati za našu nauku za-

nimljive zagonetke. Zbog toga sam se odlučila da o Glogovnici samoj i o glogovničkoj crkvi kao istaknutijem spomeniku srednjovjekovne sakralne arhitekture kontinentalnog dijela Hrvatske — bez obzira da li sadrži romaničke ostatke ili ne — načinim za takav slučaj neophodno potrebne predradnje, da prikupim razasute podatke, da proučim dosadašnja mišljenja, da ih podvrgnem ponovnom promatranju — kaka s gledišta povijesti umjetnosti tako i s gledišta historije, i da na temelju toga iznesem svoja nova zapažanja.

Privlačna je činjenica da na području gdje ima malo monumentalne romaničke arhitekture ima ostataka takve djelatnosti u Glogovnici. No da je tu ili negdje u okolici postojala romanička građevina, o tome zasad prema mojem mišljenju govori tek spomenuta romanička plastika, koju je u literaturu uveo Karaman, a ne i stubovi koji nemaju takve karakteristike da bismo ih morali smatrati romaničkim.

Što se tiče plastika, već je Szabo (1912) zapazio da su dvije velike konzole — od kojih se jedna sačuvala, a nalazi se u križevačkom muzeju — bile prije uzidane na tavanu crkve nad svetištem.⁷ Ljudska glava mesnata lica s romanički ispupčanim bjeloočnicama, s malim nosom i krupnim usnama grubo je isklesana na konzoli koja — kako Karaman zapaža — po svom formatu ne pristaje u današnju crkvu.⁸ Ostala dva lika uzidana su visoko i nisu pristupačna pobližem promatranju pa se ne mogu pobliže stilski označiti. Lik koji je visoko uzidan u južnoj lađi daje dojam da je to figura grube obradbe s velikom glavom. Figura u skraćenim proporcijama čuči obuhvativši rukama koljena. Plastika koja je uzidana visoko na vanjskoj strani zvonika daje dojam da se radi o neproporcionalno vajanom liku sa sklop-ljenim rukama.⁹ Ovako izdaleka daju dojam da su romaničke. Kako su te plastike u različito vrijeme uzidane u crkveno zide (prije oku nepristupačno kao građevni materijal, a kasnije da budu vidljive, kao ona na zvoniku koja je tamo uzidana oko g. 1870.), čini se da je sam teren u neposrednoj blizini crkve davao tu građu. A pošto se radi o arhitektonsko-plastičnom dekoru — sudeći po konzoli s ljudskom glavom — bilo bi potrebno da se za njime traga u samome zidu crkve i iskapanjem u okolici jer arhitektonske plastične detalje iz vremena prije 15. st. općenito oskudno poznajemo u sjevernim krajevima Hrvatske, a kamoli ne iz doba romanike.

Sumnjam, međutim, da bismo pri takvu istraživanju naišli i na trobrodnu templarsku crkvu iz predtatarskog doba, ako na nju moramo pomišljati samo na temelju stubova u crkvi, jer imam dojam da su nastali onda kad je građena kasnogotička crkva. Ukratko: stil, odnosi prostora između svetišta i lađe kao i odnosi njihovih zidnih masa daju mi dojam da u Glogovnici pred nama stoji nedovršena dvobrodna kasnogotička crkva dvoranskog tipa. No o tome kasnije.

O djelatnosti moćnih vitezova templara na polju umjetnosti znamo i suviše malo. Taj važni vojni i politički faktor Hrvatske u 12. i 13. st. imao je više tačaka koje bi iskapanjem trebalo istraživati, u prvom redu u Vrani, u centru priorata, gdje su templari od druge polovine 12. st., zatim u njihovim prepoziturama. Što bi takva sistematska traganja za građevnom djelatnosti templara pružila, danas ne možemo ni naslućivati jer je taj red, kojem su na čelu bili do sredine 13. st. vranski priori Francuzi i Talijani¹⁰, mogao raditi neovisno od vladara pojedinih zemalja u kojima su se templari nalazili od Atlantika do Levanta. Postojao je naime papin privilegij da svoje bogomolje može graditi red u svakom svom području (komturatu) bez ičije dozvole.¹¹ Pitanje je koliko se ta vojna elita ondašnje Evrope, koja neprestano ratuje, koristila tom povlasticom i koliko je dospjevala da razvija građevnu djelatnost. Godine 1118. kad je red nastao u Jeruzalemu, ti vitezovi, koji su uzeli u program da žive po regulama sv. Benedikta spajajući pobožnost redovničku s viteškom hrabrosti, nemaju svoje crkve. Zabavljeni drugim poslovima, oni često dolaze na gotovo. Tako im je jeruzalemski kralj Balduin II darovao palaču kraj hrama sv. groba, odakle im ime vitezovi templari ili vitezovi sv. hrama.¹²

U nekoliko slučajeva zapažam da templari u Hrvatskoj s posjedom dobivaju već gotove građevine. Tako npr. kralj Andrija II, koji je veliki zaštitnik templara, g. 1210. potvrđuje im neko zemljište što im ga bijaše zajedno s crkvom sv. Marije darovao Odola unuk (?) Boriča bana. Između g. 1221. i 1230. ban Đula sa ženom Jelenom darovao je templarima svoj veliki posjed *Necche* (Našice) sa svim zemljama, šumama, otocima i kmetovima. Banovu darovnicu potvrdio je papa Gregorije IX g. 1230. Na istom posjedu sagradio je ban templarima i samostan s crkvom.¹³ (Pitanje je nije li to romanička crkva *sv. Martina* u mjestu Martin kraj Našica). Meštru templara Rembaldu de Karon darovao

je ban Opoj Rasinjski g. 1236. veliki posjed kod Rasinje s *gradom Opojem* koji je sagradio — ban.¹⁴

Osim toga što templari dobivaju na raspolaganje već izgrađene građevine, ima i takvih slučajeva da ih sami podižu. Tako bi npr. uvid u građevnu djelatnost templara moguće dali nalazi u Vaškoj, koji posjed dobivaju g. 1199. od bana Banka u ime zadužbine, a tu sami templari podigoše — prema Fejeru — samostan s crkvom sv. Martina.¹⁵ Arheološkim je pak iskapanjem utvrđena velika trobrodna troapsidalna bazilika *sv. Ivana* »u polju« na periferiji Pule koju su u 13. st. podigli templari. Tu dakle imademo vijest da u mediteranskom dijelu naše zemlje templari imadu trobrodnu crkvu. No to je uvjetovala ta okolnost da su je podigli na mjestu kasnoantičke crkve *sv. Felicite* iz 5. stoljeća.

Prema gore iznesenim činjenicama ne bih se usudila ništa nagadati kakva je bila templarska crkva u Glogovnici — ukoliko je prije pohoda Tatara na Hrvatsku postojala — jer su mogućnosti najraznolikije. Da je pak tu postojala neka građevina, vjerovatno prije dolaska Mongola, na to upućuje prije spomenuta arhitektonska plastika. Osim toga tom vremenu sam sklona pripisati još jednu građevinu koja je dosad ostala nezapažena, a nalazim je u izvorima. To bi bio karner. Zaboravu ga je oteo istom g. 1707. vizitator Juraj Bedeković kad spominje kratkom bilješkom od temelja zidanu dotrajalu malu građevinu kružna oblika.¹⁶ Osuariji — karakteristična pojava u doba romanike — bili su većinom posvećeni sv. Mihovilu. Neka crkva sv. Mihaela koju nije moguće tačno ubicirati spominje se u tom kraju g. 1252.¹⁷ Nije isključeno da se ta vijest tiče te građevine koja kružnim tlocrtom upućuje na doba romanike. Oltar sv. Mihovila koji se spominje u glogovničkoj crkvi¹⁸ vjerovatno je sačuvao uspomenu na tu građevinu. Ona se poslije početka 18. stoljeća više ne spominje u Glogovnici. Karneri su zasad u Hrvatskoj rijetka pojava.¹⁹ U obližnjim krajevima, osim što ih ima Mađarska, najgušće su rasprostranjeni u Koruškoj, Štajerskoj, Donjoj Austriji, a, kako vidimo, prema najnovijim istraživanjima i u susjednoj Sloveniji. Vjerojatno je njihova pojava u nas povezana s ishodištem sjeverno od naših krajeva.²⁰

Da sada vidimo što o viteškim redovima i o Glogovnici, i njezinoj crkvi znadu historijski izvori.

Pobornik templara deveti zagrebački biskup Prodan daruje im predij Glogovnicu između g. 1170. i 1175. Iz

potvrde kralja Andrije II, zaštitnika templara, g. 1209. vidi se da je Prodan taj prostrani posjed dao templarima dopuštenjem kralja Bele III kao zadužbinu.²¹ God. 1217. templari podupiru kraljev skupi podvig. Prate Andriju II na putu u Svetu zemlju. To je vrhunac moći i vlasti templara. Njihov meštar Poncije de Cruce ostaje u Hrvatskoj kao kraljev namjesnik.²² Istovremeno jača ugled i drugog viteškog reda — hospitalaca, templarskih suparnika, koje je koncem 12. st. u Hrvatskoj naselio u Marči kralj Emerik.²³ Kralj Andrija II daruje »fratribus sancti Sepulcri de Polonia« zemlju Laga u blizini Glogovnice.²⁴ (Posjed dvaju viteških redova na velikom glogovničkom području unosi neke nejasnoće pa bi bilo potrebno napose historijski obraditi to pitanje).

God. 1240. spominje se kod Glogovnice glavna templarska skupština pod predsjedanjem meštra Rembalda Karonskog. Već iduće g. 1241. meštar je pao s čitavom četom templarskih vitezova u bici s Mongolima na Šaju, o čemu izvještava Toma Arcidakon. G. 1242. Tataři pustoše Hrvatskom, no vrlo kasna tradicija govori da su opustošili i Glogovnicu.²⁵

Koncem 13. st. templari — taj internacionalni viteški red, koji treba silna sredstva za svoju ulogu u Evropi i na Levantu, gubi u Svetoj zemlji posjede i tvrde gradove. Trag njihova ekonomskog slabljenja zapažam i u Hrvatskoj. Tako npr. g. 1292. zalažu Petru Theutonicu (Nijemcu) za 27 srebrenih maraka svoj glogovnički predij »Graglenu«.²⁶

God. 1303. spominje se prepozit crkve sv. Marije Glogovničke.²⁷ Vjerojatno se to na prostranom glogovničkom području tiče današnje Glogovnice. (U neposrednoj blizini sela očuvan je toponim Marinovec).

God. 1312. papa Klement ukinuo je red templara. Velik dio njihova posjeda preuzeli su hospitalci — ivanovci. No čini se da templarski dio glogovničkog posjeda preuzimlju kanonici sv. groba jeruzalemskog reda sv. Augustina koje je u Hrvatsku uveo još Andrija II. Već g. 1319. spominje se naime »prepositus s. Marie de Gloguncza canonicus ierosolimitanus«.²⁸ God. 1334. spominje se u Glogovnici župna crkva sv. Jurja.²⁹ No kanonici sv. Augustina spominju se i nadalje u Glogov-

nici do u 15. stoljeće, a među njima *frater praepositus montis s. Mariae de Glogonzai*.³⁰ God. 1425. spominju se osim predstojnika prepoziture Nikole i ostala braća kao i Filip kao župnik sv. Marije u Tkalcu.³¹ God. 1434. bazelski koncil osudi predstojnika glogovničkih ivanovaca Nikolu Papuša da plati neku globu, no on se ogлуši te ne plati zagrebačkome kaptolu ni desetine ni globe. I tu se javlja otpor protiv crkvenih daća u vrijeme kad duh Wicklifa i Husa kruži svijetom.³²

God. 1439. Matko Talovac kao upravitelj vranskog priorata daje prioratsko imanje kod Glogovnice Stjepanu Bočkaju Rasinjskom. To g. 1446. potvrdi Janko Hunjadi.³³ Čini se da je dobio dio glogovničkog imanja jer se još u doba vranskog priora Tome Sekelja (o.1461) javljaju dva glogovnička predstojnika hospitalaca Ivan i Pavao. Pavao je bio i biskup jegarski,³⁴ a g. 1482. prepozit Toma kanonik zagrebački.³⁵

God. 1492. umro je posljednji predstojnik glogovničkih vitezova, zagrebački kanonik Stjepan Perović. Zagrebački biskup Osvald Tuz zamolio je kralja da ispražnjenu prepozituru, koja je — kako se javlja papi — godišnje donosila prihod od 40 zlatnih forinti, podijeli njemu. To mu potvrdi kralj Vladislav Jagelović i papa Aleksander VI.³⁶

Što na temelju tih vijesti, koje daju historijski izvori, možemo zaključiti za razmatranje koje nas zanima u ovome času? Ako se na temelju tih škrtih vijesti ne upustimo u presmione kombinacije, onda dolazimo samo do nekoliko konstatacija, odnosno zapažanja.

Neposredno prije provale Mongola u Hrvatsku bila je glavna templarska skupština. Može se pretpostaviti neka oveća zgrada gdje se održavala, ako nije bila pod vedrim nebom. Gdje se to zbililo, ne može se tačno znati. Izvor samo kaže »generale capitulum apud Glogouicam«. Zapaža se da prijašnji izvori govore samo o posjedu. Crkva pak sv. Marije ne spominje se u Glogovnici prije provale Mongola. Izvor je prvi put spominje g. 1303, nešto prije nego je templarski red ukinut (1312). Neka crkva dakle, u glogovničkom kraju postoji i nakon mongolskog pustošenja. Od g. 1319. do u 15. st. spominje se crkva sv. Marije u posjedu viteškog reda kanonika sv. groba jeruzalemskog. Karakteristično je da se

Sl. 2. Glogovnica, detalj crkvene unutrašnjosti

Sl. 3. Glogovnica, detalj crkvene unutrašnjosti. Fotografija iz god. 1896.

Sl. 4. Glogovnica, detalj crkvene unutrašnjosti

spominje prepozit *montis S. Mariae de Glogoncza*. To bi značilo, da je crkva bila smještena na povišenome mjestu — gradini, a to zapažaju i izvori još u 18. st.³⁷ Osim crkve sv. Marije, u Glogovnici se g. 1334. spominje i župna crkva sv. Jurja, a kasnije vijesti daju podatak o karneru.

To što se crkva sv. Marije u izvorima ne spominje prije početka 14. st., ne znači da i prije nije mogla postojati. Da je tu bila neka građevina u doba romanike, dakle u doba templara, na to upućuje prije spomenuta arhitektonska plastika. No pitanje je kojoj je od navedenih građevina mogla pripadati. Danas je još preuranjeno da bismo na to mogli odgovoriti. Ako pak potječe od templarske crkve (za koju nije isključeno da se djelomično sačuvala ili u temeljima ili u neravnim zidovima današnje crkve), tu građevinu teško mogu zamisliti kao monumentalnu građevinu — osim drugih razloga, koje sam već prije iznijela, i zbog toga što je Glogovnica samo jedna od templarskih prepozitura. U jednom od njihovih preceptorata na posjedu Gore spominje se npr. da je crkva sv. Marije u samome dvoru templara.³⁸ Historijski izvori ne pružaju nam, dakle, uvjerljivo uporište zbog kojeg bi stubovi u glogovničkoj crkvi morali biti iz predtatarskog, odnosno romaničkog doba, a na temelju kojih se pomišljalo na monumentalnu trobrodnu crkvu.

Što govore stilske osobine današnje glogovničke crkve?

Već sam navela mišljenje da ona daje takav dojam da je kasnogotička nedovršena dvobrodna građevina dvoranskog tipa (Hallenkirche). (Sl. 6). Ona ide u red većih srednjovjekovnih sakralnih građevina u našim krajevima koji stoje izvan gradova (duljina oko 36 m).³⁹ Svetište je neobično izduženo (oko 16 m), ali i široko zasnovano (oko 9 m), pa i trijumfalni luk ima širok raspon od oko 6.40 m. To je značajno za kasnu gotiku 15. odnosno 16. stoljeća (Sl. 3 i 4). Još prostranija je lađa (oko 20x16 m).

Szabo je zapazio da je to kasnogotičko izduljeno svetište s trostraničnim zaključkom bilo prije natkriveno drvenim stropom. To je zaključio po tome što je naišao na stepenice u zidu pod krovom na tavanu nad svetištem gdje su bile ugrađene dvije romaničke konzole.⁴⁰ Kasnije je svetište presvođeno krstastim svodom na tri polja. I danas se nalazi u svetištu. (Svi arhitektonski detalji su prekrečeni). Rebra svoda, kao i jednostavno zašiljene konzole koje ih podupiru, nemaju više krepke forme ranije gotike.⁴¹ (Sl. 7). Nešto je jača plastičnost jednostavno profiliranog široko napetog trijumfalnog luka. Prije su u zidu svetišta postojali polustupići. Od njih su se očuvala podnožja. Kako današnji svod podržavaju pravilno oblikovane konzole geometrijskih oblika, oni su moguće podržavali tabulat koji spominje Szabo. Na sjevernoj strani svetišta, lijevo od glavnog oltara, renesansno je koncipirana kustodija s polukružnim lukom između dva pilastra koji podržavaju otvoreni trokutasti zabat (Sl. 8).

Prostor svetišta pun je svijetla što ga unose otvori jednostavnih dosta široko zasnovanih a gore zašiljenih prozora osrednje visine. Profilacija doprozornika dosta je bogata, ali plitko uklesana u crvenkastom kamenu. Prozori nemaju mrežišta (Sl. 9). Na lađi su dva jednostavna otvora prozora smještena tako blizu da se bliže pojmu dvostrukih prozora (Sl. 1). — U svetištu su na sjevernoj strani markirani prozori. Szabo je držao da su zazidani jamačno zato da se crkva zaštiti od bure kad je nestalo građevina koje su tu mogle postojati (Sl. 3 i 7). Međutim to ne stoji. Vizitacije koje tačno opisuju glogovničku crkvu od početka 18. stoljeća na dalje ne spominju ih.⁴² Ti slijepi prozori nastali su po

Sl. 5. Glogovnica, arhitektonska plastika

Sl. 5a. Glogovnica, arhitektonski plastični detalj uzidan u zvonik

uputama konzervatora *I. Kukuljevića* iz g. 1858. s motivacijom tog vremena da na sjevernoj strani gdje uopće nema prozora treba nove probiti ili bar izvesti slijepe prozore »odgovarajuće gotičkom stilu crkve«.43

Samo onaj dio koji je svođen, tj. svetište, podupiru kontrafori koji su u odnosu prema zidnoj masi sanktuarija, osim jednog, neproporcionalno mršavih oblika. Kukuljevićeve upute zahtijevaju da oštećene potpornje treba popraviti, a na desnoj strani svetišta treba dodati »stilom odgovarajući« potporanj.44 (Sl. 9). I na zidovima svetišta i na kontraforama zapaža se na vanjskim oštećenim stijenama neujednačenost građevnog kamena.45 Ta je neujednačenost još veća na zidovima lađe koja uzduž sjeverne strane nema otvora, a jaka vertikalna raspuklina po sredini upućuje na neku napadnu cenzuru. (Faza građenja ili oštećenje?)

Szabo u svom izvještaju pretpostavlja da je sa sjeverne strane svetišta bila nekoć sakristija koje danas nema; zapazio je zazidan ulaz. Da je uistinu postojala, to svjedoče vizitacije. No ta svođena mala prostorija, popločena opekom, kasnije daskama, vjerojatno bijaše prigradena u doba baroka.46 Postojala je još u vrijeme kad Kukuljević daje upute za popravak crkve,47 a kasnije je porušena očito zbog vlage.

Prostrana lađa, osvjetljena s juga, potpuno je jednostavan, tlocrtno pačetvorinast prostor sa zidovima bez arhitektonsko-plastičnog oblikovanja u detaljima. Jednostavno su oblikovani otvori prozora, pa čak i vrata;48 dovratniku se inače u doba gotike posvećuje velika pažnja. Ako ništa drugo, jednostavne seoske crkve, pa čak i male kapele u našim krajevima, imaju barem dobro klesan i bogato profiliran ulaz u posvećen prostor. Velika glogovnička crkva to nema. Izvori spominju da je pred južnim ulazom bio — očito kasnije prigraden — mali atrij koji je počivao na četiri drvene kolumne.49

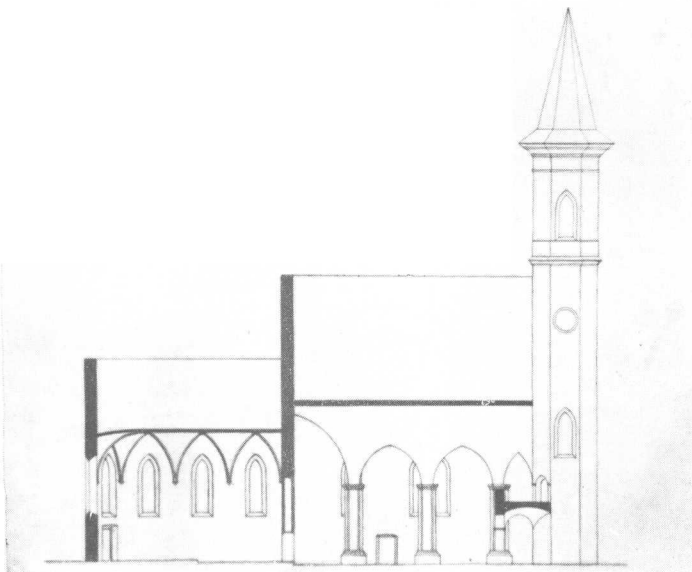
Lađa je natkrivena strmim krovštem na dvije vode znatno višim od svetišta (Sl. 1 i 6). Krovšteme je nekoć bilo pokriveno šindrom, a danas crijepom.50 Kad građevinu promatramo izvana, očekivali bismo da će u unutrašnjosti biti svođena visoko uzdignutim svodovima kao u crkvi dvoranskog tipa. Međutim — kako je već rečeno — usred tog velikog prostora dominiraju jaki stubovi koji nose samo ravni strop, a smješteni su tako da prostor dijele u dvije lađe. Četvorougaono koncipirana tri stupa sa zaobljenim polustupovima tlocrtno sačinjavaju četvorolist (Vierpass-Grundriss). (Sl. 2, 3, 4, 11). Izdižu se iz jakih i visokih četvorougaonih podnožja kojima je gornji brid koso zasječen. Stubovi dosežu visinu od 5.75 m. Nema tu profilacije atičkih baza koje inspirira antika, kao što je to posvuda u doba romanike. Niski nadglavci pri vrhu stubova — ponešto oštećeni — skromno su ukrašeni profilacijom jednostavnih linija i lisnatim kovrčama u obliku voluta slabog plasticiteta.

Tako jednostavno koncipirane stubove sa škrtim dekorom vjerojatno bismo mogli naći u širem vremenskom razmaku. No njihova masivna koncepcija morala je biti namijenjena tome da nose teški teret, da nose ne samo lukove koji danas počivaju na njima, nego i svodove. Podsjećam da stubovi prema dosadašnjim mišljenjima potječu iz vremena prije dolaska Mongola. No dvojim da bi u predtatarsko doba imali takvu dvojaku ulogu. Oni naime ni stilski ne pripadaju svojim gotičkim osobinama u to vrijeme, a niti je bio običaj da se velike crkve presvođuju u lađi. Kako za to nemam komparacije u sjevernoj Hrvatskoj, navodim primjer iz susjedstva. U Sloveniji je npr. u čitavoj romaničkoj djelatnosti pravilo ravni strop u lađi i u trobrodskim crkvama.51

Sl. 5b. Glogovnica, plastika uzidana u crkvenoj unutrašnjosti

Sl. 6. Skica presjeka glogovničke crkve (planoteka Konzervatorskog Zavoda u Zagrebu, br. 596)

Da takvih snažno i jednostavno koncipiranih stubova ima u 15. stoljeću, nalazim primjer u Eisenstadtu u Burgenlandu.⁵² (Sl. 10). U tome gradu u trobrodnoj dvoranskoj crkvi sv. Martina podupiru svod lađe — osim drugih stubova — također u biti gotovo identično koncipirani snažni stubovi (Vierpass-Grundriss) s niskim nadglavkom, kakve vidimo u Glogovnici. A gradnja te crkve u Eisenstadtu započela je u duhu tradicija donjoaustrijskog dvoranskog prostora nakon g. 1468.

Tkoga bi mogao primijetiti da se u Eisenstadtu nalazi trobrodno koncipirana dvoranska crkva, a u Glogovnici da ima dva broda. Da li je takva pojava neuobičajena u srednjoevropskoj umjetnosti u doba kasne gotike? Dvobrodni dvoranski crkva u to doba ima više. Ne ulazim ovdje u motivacije da li su urbanistički razlozi nagonili na takvo rješavanje, da na mjesto koje je određeno za čovjeka dolazi stup, odnosno stub. Uzet ću takav primjer iz Slovenije gdje se usred slobodnog krajolika izvan naselja — vjerojatno zbog terenskih prilika — kao i u Glogovnici javlja dvobrodna crkva (ovdje moguće zbog platoa na gradilištu), a to je sv. Primož pri Kamniku. U svojim stilskim pojedinostima dakako nema veze između crkava sv. Primoža i u Glogovnici. No duh vremena u općoj koncepciji je isti. Sv. Primož je kasnogotička dvoranska dvobrodna građevina svođena zvjezdastim svodom, s neobično izduženim svetištem, užim od lađe.⁵³ Crkva je nastajala između g. 1459 i 1507. Istom g. 1535. je u tu — kako Stelè kaže — veliku proštenjarsku crkvu postavljen glavni oltar. U ovome slučaju najprije je građena lađa, a njoj je prigradeno svetišće. Takva koncepcija crkve sv. Primoža pri Kamniku kao i potpuno srodni stubovi u Eisenstadtu dopuštaju da je i današnja crkva u Glogovnici kao nedovršena građevina dvoranskog tipa nastala odjednom zajedno sa spornim stubovima u drugoj polovini 15. odnosno početkom 16. stoljeća.

Da se u Glogovnici radi o nedovršenoj crkvi koja je imala biti dvoranska, tj. svođena, na to me upućuje veliki razmak koji postoji između stubova i stropa (Sl. 2, 6). Stubovi su visoki 5.75. m, a strop je smješten na visini od 11.40 m. On počiva na lukovima koji povezuju stubove. Tri su šiljasta, a četvrti je zabačen na istočnu stijenu lađe visoko nad trijumfalnim lukom svetišta, ima zaobljeni oblik. Szabo je zapazio da su ti lukovi podignuti kad je već postojalo svetišće koje potječe iz kasnogotičkog vremena. Oni zapravo djeluju kao kasnija improvizacija. Kad je vrijeme prolazilo, a stubovi pripremljeni za svod nisu dočekali njegovo skupo izvođenje, čini se da se našlo rješenje kako će se lađa natkriti tabulatom. O njemu ima u izvorima nekoliko vijesti.

Petar Puc g. 1704. o njemu piše da lijepi tabulat nose golemi stubovi povezani lukovima i da je tabulat obojen različitim bojama. Smatra da su ti stubovi nekoć nosili svod.⁵⁴ No kad bi bilo tako, pa da je već postojeći svod kojom prilikom bio porušen, morali bi biti na zidovima lađe njegovi tragovi. Iz g. 1706. doznajemo da je taj tabulat bio oslikan likovima svetaca i cvijećem.⁵⁵ *Ivan Škrgatić* smatra g. 1771. da je taj drveni tabulat veoma star i obavještava da je nakon g. 1761. popravljen.⁵⁶ Tako popravljen taj je tabulat mogao dočekati Kukuljevića koji je kao konzervator zahtijevao: 110 oslikanih ploča stropa numerirati, skinuti, staviti na prijašnje mjesto, posve oštećene zamijeniti. No s tim odredbama nije uspio.⁵⁷ Danas lađu prekriva jednostavni okrečeni strop.

Kukuljević na žalost nije zabilježio tačan oblik sastavnih dijelova tabulata, a na temelju toga bi se moglo otprilike odrediti iz kojeg je vremena potjecao. No kako

spominje »ploče«, vjerojatno se radilo o četvorinama. Skrgatić kaže g. 1771. da je tabulat vrlo star, no po ondašnjem načinu opisivanja nailazimo čestice na to da vrlo starim smatraju naročito drvene spomenike već nakon stotinu godina. Prema tome može se pretpostaviti kao veoma vjerojatno da su i tabulat i lukovi koji ga podržavaju iz 17. stoljeća.

Čistim linijama koje vladaju u lađi crkve prilagodio se kasnije i graditelj pjevališta (Sl. 11). Ono počiva u ravnoj liniji na dva stupa i dva pilastra s mirnim profilacijama na impostu i na četiri zaobljena luka, ali tako da je u sredini uklopljen u ogradni zid pjevališta treći veliki stub do visine nadglavka. To je pjevalište sagrađeno istom između g. 1704. i 1706, kad se spominje da je oslikano scenama muke Kristove (danas se ne vide). Nakon g. 1710. bile su izvedene obojene drvene rešetke kojih danas nema.⁵⁸

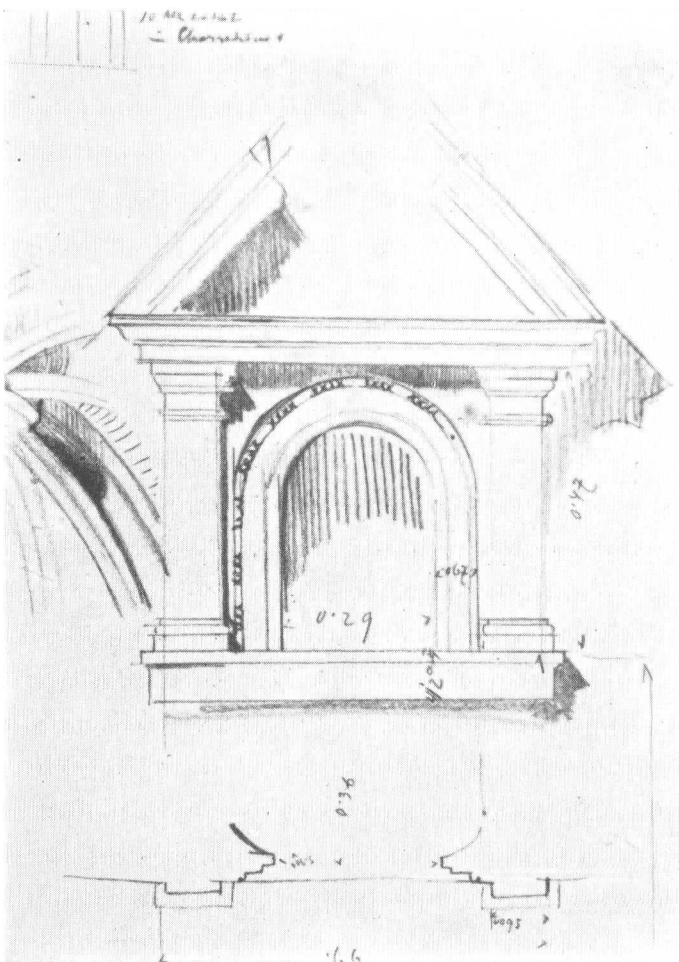
A sad još o zvoniku koji je također otvoren problem.⁵⁹ Nproporcionalno uzak u odnosu prema masi čitave crkvene arhitekture, tlocrtno oktogonalan, utisnuo se u zapadno pročelje lađe, s prozorima zašiljenih oblika. Kada je on nastao?

Od g. 1704. izvori spominju na glogovničkoj crkvi samo drven tornjić nad zapadnim pročeljem, s krovčićem crvene boje. Josip Pogledić g. 1739. naglašava da crkvi manjka zvonik, a Andrija Gradinski g. 1754. primjećuje da tako veličanstvenoj crkvi ne pristaje maleni drveni tornjić.⁶⁰ Taj tornjić je negdje oko g. 1830. bio dotrajavao jer iz g. 1857. imamo vijest da je glogovnička crkva skoro četvrt vijeka bez njega; zvona su tada visila na drvenim stupovima.⁶¹ Tako postaje razumljiv zahtjev konzervatora Kukuljevića g. 1858.: ako sredstva za gradnju ne dopuštaju izvedbu posebnog zvonika, neka se izvede gotički »Glocken-Aufsatz« za dva do tri zvona, poduprt zidanim zabatom.⁶² Zvonik je, dakle, od temelja neogotički, građen poslije g. 1858.

Nakon dosadašnjeg izlaganja dolazim do zaključka da niti historijski izvori niti stil spornih stubova u glogovničkoj crkvi ne iziskuju da bismo ih morali stavljati u predtatarsko doba. Naprotiv, komparacijska građa i podaci vizitatora nukaju na to da tu prostranu crkvu zajedno sa stubovima treba stavljati u kasnogotičko vrijeme, u drugu polovinu 15, odnosno na početak 16. vijeka. Njoj su kasnije postepeno bili prigradeni: sakristija i atrij, koji više ne postoje, pjevalište i zvonik.

Da li se tim rezultatima do kojih dolazimo na temelju analize same građevine protive historijski razlozi? Da vidimo kakve podatke daju historijska vrela i tradicija o Glogovnici od konca 15. stoljeća.

U posljednjoj četvrti 15. st. zapažaju se veze Glogovnice sa zagrebačkim kaptolom i sa zagrebačkom biskupijom. Dapače, od g. 1492. glogovničku prepozituru ima Osvald Tuz, prijatelj i pobornik umjetničke djelatnosti. To se ne zna samo po onome što je učinio za zagrebačku katedralu, nego i po njegovoj oporuci u kojoj se spominju brojna umjetnička djela. Direktnih dokaza nema da bi Osvald Tuz podizao kasnogotičku glogovničku crkvu. No stoji to da u vrijeme kad u Zagrebu još nije bilo prostranog i udobnog biskupskog dvora zagrebački kaptol i biskupija posvećuju veliku pažnju svojim posjedima, napose — koliko je dosad poznato — Dubravi i Čazmi, gdje često borave biskupi. Tako je npr. u Čazmi Osvald Tuz 15. IV 1499. pisao svoju oporuku, a upravo tamo je i umro, kao i neki drugi zagrebački biskupi. Ta okolnost da se mnogo drži do posjeda izvan Zagreba i da se tamo rado boravi podupire mišljenje da su također na posjedu svoje prepoziture u Glogovnici kaptol zagrebački i Tuz razvijali graditeljsku djelatnost.

Sl. 7. Svetište glogovničke crkve

U svojoj oporuci sjeća se Osvald i glogovničke crkve kojoj ostavlja 50 forinti.⁶³ Usporedimo li tu svotu s onom od 17.000 for. koju O. Tuz ostavlja da se dovrši katedrala u Zagrebu, čini se malena. No tom svotom trebalo je na katedrali i u njezinoj neposrednoj okolici izvesti golem posao. Toj velikoj građevini trebalo je izvesti svod, podići po Tuzovu programu dva zvonika, popravljati i utvrditi čitav biskupski grad da bolje može odolijevati turskim navalama.⁶⁴ Da se pak vidi što se otprilike u doba Tuza moglo uraditi sa svotom od 50 zlatnih forinti, koliko je bilo namijenjeno Glogovnici, navodim vremenski blizi primjer. Tako se g. 1491. zagrebački kaptol pogodio s tesarom Blažem, rodom iz Vrbovca, da će za 45 forinti, dvije slanine i 40 kabala mošta pokriti čitavo svetište velike katedralne crkve u Zagrebu zajedno s obje pobočne kapele i sakristijom.⁶⁵

Još jedan pasus oporuke Osvalda Tuza dotiče Glogovnicu. Svom sinovcu Alfonzu testamentom ostavlja tisuću zlatnih forinti,⁶⁶ a taj njegov rođak Andrija Alfonz Tuz spominje se g. 1500. kao prepošt zagrebački i glogovnički.⁶⁷ Više važnih podataka nalazimo o Glogovnici u njegovome testamentu. Napisan je 5. IV 1500. u njegovu glogovničkom kaštelu.⁶⁸ I Andrija Alfons Tuz, kao i biskup Osvald, ostavlja za uređenje crkve u Glogovnici 50 forinti, a želi biti u njoj pokopan.⁶⁹ Svojem nasljedniku glogovačkom prepoštu ostavlja spregu od četiri konja s kolima i sve dragocjenosti koje se nalaze u glogovačkom kaštelu. Sjeća se i ostalih. Tako osim ostalog doznajemo da prepozitura ima kastelana i tri kapelana.⁷⁰

Još g. 1529. spominje se da čast prepošta glogovničkog nosi Gavril Mrzin, knez krbavski,⁷¹ a g. 1543. spominje se da je glogovnička prepozitura prazna.⁷² Zato

Sl. 8. Kustodija u glogovničkoj crkvi
(Planoteka Konzervatorskog Zavoda
u Zagrebu, br. 1040)

Sl. 9. Svetište glogovničke crkve izvana

g. 1543. mole od kralja Ferdinanda I glogovničku prepozituru Stjepan Praškovečki za sina Luku i Đuro Tompa, zagrebački kanonik.⁷³ Iz molbe Praškovečkog doznajemo da je glogovnička prepozitura posve zapuštena zbog neprijateljskog bijesa.⁷⁴ Budući da se spominje da je smrću biskupa prepozitura ispražnjena, a to se tiče Šimuna Bakača de Erdödy koji je s kaptolom pristajao uz Zapoljinu stranku, nije isključeno da je zbog toga stradala i Glogovnica jer su crkveni posjedi u to doba zajedno s crkvenim zgradama postradali od pristaša Ferdinandove stranke.⁷⁵ G. 1543. Ferdinand I dao je prepozituru zagrebačkome kanoniku Đuri Tompi.⁷⁶ Međutim su g. 1552. Turci osvojili blizu Čazmu. God. 1578. čazmanski i glogovnički prepošt je Gašpar Stankovački, kasniji zagrebački biskup i ban⁷⁷, a g. 1583. spominje se utvrđenje Glogovnice u zaključcima sabora.⁷⁸ God. 1586 bila je na potoku Glogovnici bitka s Alibegom, bratom Ferhat-paše.⁷⁹ A god. 1595. obnovio je Stankovački ponovo biskupski kaštel u nedalekoj Dubravi (koju su još g. 1552. Turci spalili kao važan položaj), jer su osmanlijske čete rado upadale na pljačkaške pohode uz potok Glogovnicu.⁸⁰ Nakon smrti čazmanskog prepošta Vinka Mišljenovića, dozvolom kralja Matije II g. 1611, predao je zagrebački biskup Šimun II Bratulić Glogovnicu (zajedno s Tkalcem i Planinom) zagrebačkim jezuitima.⁸¹ Oni drže glogovničku prepozituru — koju su dugo uživali zagrebački, odnosno čazmanski kanonici — do ukinuća reda g. 1773.⁸²

Jezuiti su preuzeli opustošen posjed. Na njemu je bilo malo, osiromašenih ljudi. A crkvu »nekoć lijepu i prostranu« zatekli su popaljenu i razrušenu od Turaka, bez krova.⁸³ Vijesti koje je sačuvala tradicija na nekom natpisu pisanom g. 1678. na jednoj slici — a koja je prikazivala kako se popravljala glogovnička crkva — kažu da je ta crkva stajala zapuštena od g. 1594. do g. 1646.⁸⁴ Kasni podatak iz g. 1896. govori da je general Berger navalio na glogovničke jezuite i potjerao ih, a crkva da je tada nastradala i bila zatvorena do g. 1666.⁸⁵ To ne stoji jer je g. 1666. glogovnička crkva nakon popravka već posvećena.⁸⁶

Vidjeli smo da stilske osobine glogovničke crkve govore da je ona djelo kasnogotičkog doba. Tko je započeo njezinu gradnju, ne zna se. Najvjerojatnije jest da

je nastala u vezi s kaptolom i biskupijom u Zagrebu. Oni od posljednjih četvrti 15. stoljeća drže glogovničku prepozituru. Pokazuje se značajan udio donatora biskupa Osvalda Tuza i njegova sinovca Andrije Alfonza koji je ujedno izrazio želju da u toj crkvi bude sahranjen. Kako je to napisao g. 1500 u svojoj oporuci, to bi značilo da je gradnja u to vrijeme već znatno uznapredovala. Po nadgrobnoj ploči »comitisse Anne de Chorbavia« iz g. 1525. vidi se da su se još u to vrijeme u toj crkvi sahranjivale odličnije osobe.^{86a}

Dvije okolnosti dopuštaju da se u vremenu na prijelazu iz 15. u 16. st. moglo graditi u Glogovnici, mada se turske čete zalijeću sve do Slovenije. Prva je ta što je Glogovnica — smještena na gradištu — u to vrijeme bila utvrđena. Izvori govore o kaštelu i kastelanu. Vjerojatno je od tog kaštela sredinom 19. st. Milan Dmitrev vidio zidine koje su se nalazile sjeverno od crkve.⁸⁷ Druga okolnost je ta što se turska opasnost ne drži još tada tako akutnom da bi prestala građevna djelatnost; rad se nastavlja npr. i na zagrebačkoj katedrali koju Osvald Tuz ostavlja nedovršenu, sa nenadsvođenom lađom. Osvald u svojoj oporuci računa s udaljenom obrambenom linijom Sabac-Jajce te daje za njihovo utvrđenje kao i za druge pogranične utvrde u svrhu obrane zemlje golemu svotu od 32.000 forinti.⁸⁸ Da skrbni Osvald g. 1499. nije predvidio brzo i pobjedonosno napredovanje Turaka, vidi se po tome što oko pola vijeka nakon njegove smrti Turci zauzimalju čak Čazmu koja je od Glogovnice udaljena oko 40 km zračne linije. Dakako da je u međuvremenu iskrslo kao osnovno pitanje obrana zemlje. Sva se pažnja posvećivala održavanju utvrda. Unutar križevačke kapetanije među 11 kaštela ulogu obrane vrši i Glogovnica.⁸⁹ Time postaje razumljivo da u takvim prilikama velika glogovnička crkva, koja se našla u blizini granice osmanlijske države, nije mogla biti dovršena. Zato pretpostavljam — na što me nukaju sve iznesene činjenice — da jezuiti g. 1611. nisu preuzeli samo opustošenu crkvu bez krova, nego i nedovršenu. Bilo je dovoljno prilike da ta nedovršena gradnja postrada u situaciji koju Glogovnica proživljava u općim prilikama Hrvatske tijekom 16. stoljeća. Vjerojatno bi se pamtilo da je ona prije bila posvećena. Zato istom nakon popravka i improviziranog

Sl. 10. Eisenstadt, unutrašnjost crkve Sv. Martina (Oesterr. Kunsttopogr. XXIV.)

dovršenja dolazi do posvećenja tek g. 1666. O tome svjedoči i posvetni križ, karakterističan za to vrijeme, otkriven u svetištu crkve.⁹⁰

Obnova te crkve počela je g. 1646, dakle pošto je oko pola vijeka stajala zapuštena. Iza te obnove ne stoji neki imućni donator. Spomenuti natpis iz g. 1678. i vizitacije otkrivaju da je ta crkva na jezuitskom dobru obnovljena skupljanjem milostinje zaslugom administratora župe Matije Vrančića.⁹¹ U to su vrijeme vjerojatno stubovi koji nisu dočekali svodove primili na sebe neproporcionalno slab teret lukova na koji bijaše postavljen tabulat. Njihov zašiljen oblik pokazuje održavanje gotičkih tradicija. Da su u okolnostima pod kojima se vršila obnova glogovničke crkve ti lukovi sasvim jednostavnog oblika mogli nastati u seoskoj sredini sredinom 17. stoljeća, ne treba da začuđuje kad znamo da u samoj zagrebačkoj katedrali u jeku barokne izgradnje nastaje g. 1632. čitav gotički mrežasti svod,⁹² očito da se prilagodi — kao i u Glogovnici — stilu građevine.

Kad je crkva uglavnom bila dovršena, počelo se unutarnjim uređenjem. Da je to bio velik teret za siromašno i malo selo⁹³, vidi se po tome što su polako odmicali poslovi. Obnova se vrši od g. 1646, a još g. 1704. samo je svetište u građevini popločano opekama, a u lađi je još uvijek pod samo zemlja. Istom od g. 1707. spominje se pod od rezanog kamena.⁹⁴

U 17. i 18. st. nabavlja se inventar od kojeg se — sudeći po bilješkama vizitatora — do danas razmjerno malo sačuvalo. Tako se npr. g. 1704. u crkvi spominje pet oltara, od g. 1729-1744. osam, a danas su u tom prostoru samo četiri: sv. Marije, sv. Križa, sv. Blaža i sv. Vida. Kako je u glogovničkoj crkvi izmijenjena ikonografija oltara, a osim toga ima niz kipova koji su očito pripadali pojedinim retablama, donosim u bilješkama o inventaru te crkve opširnije podatke iz historijskih izvora, ne bili to omogućilo lakše snalaženje u toj građi u koju ovdje opširnije ne ulazim.

God. 1704. u crkvi su ovi oltari: glavni, posvećen sv. Mariji, sporedni, s čudesnim likom Marijinim, sv. Matije, Navještenja i Marije Magdalene. Prijašnji glavni oltar — kako se vidi iz opisa Petra Puca — bio je ranobaroknog tipa iz 17. st., ukrašen glavicama genija, pozlaćen i obojen. Grb je označivao donatora tog djela — vicebana Gašpara Orehovačkog. Taj se oltar već kao star spominje još g. 1744.⁹⁵ Danas je na njegovu mjestu tektonski komponiran barokni oltar, dar Mihovila Lukića (iz g. 1737) s kipovima sv. Andrije, Petra, Lovre i Stjepana Prvomučenika, a u prozračnoj niši s nizom kandila pod baldahinom asud retabla stoji kip Marije s adorantima. Taj kip Marije s obučenim djetetom ima još u naborima haljina reminiscencije gotike, no plastično izvajano srce sa zrakama na prsima, današnji oblik i izraz lica upućuju na vrijeme ranog baroka.⁹⁶

Osim glavnog oltara u svetištu glogovničke crkve spominje se i drugi oltar posvećen Mariji. Bio je na sjevernoj strani svetišta, a na njemu se nalazio kip čudotvorne Marije. Prema bilješkama Andrije Gradinskog (1754) taj kip — koji se oblačio u skupocjeno ruho — potjecao bi iz g. 1514, a Kukuljević donosi natpis koji govori da je iz g. 1513.⁹⁷ Ne ulazeći dalje u problematiku tog kipa na ovome mjestu, ovi podaci govore da bi se već početkom 16. st. glogovnička crkva mogla smatrati prošternjarskom. Tome u prilog bila bi i vijest da g. 1500. prozitura ima 3 kapelana.

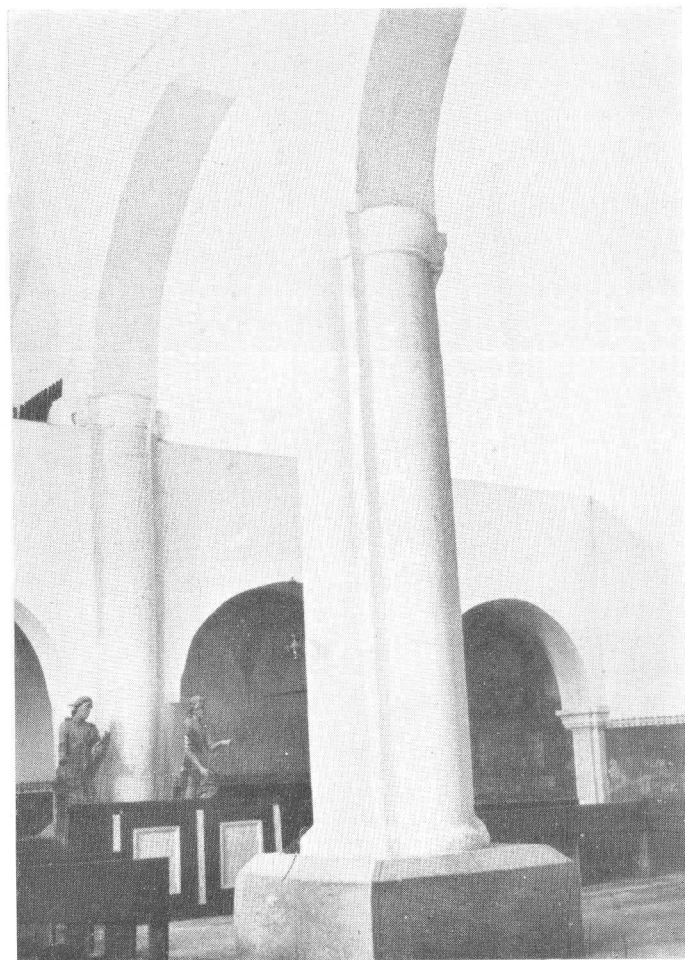
Juraj Bedeković sačuvao je vijest o tome da se u svetištu crkve početkom 18. st. pod triumfalnim lukom nalazila na crveno i bijelo obojenoj transverzalnoj gredi skupina s kipovima Marije i Ivana Evanđelista podno

velikog raspela.⁹⁸ To će biti ona grupa koja je danas na sjevernom pobočnom baroknom oltaru sv. Križa s tordiranim stupovima u lađi. Taj je oltar morao biti ikonografski izmijenjen. U vizitacijama se naime uopće oltar sv. Križa u glogovničkoj crkvi ne spominje, a od g. 1704. na tome mjestu stoji oltar Marije Magdalene koji je tada dao podići glogovački sudac Juraj Bratić.⁹⁹

Najstariji tip retabla u tom prostoru danas ima drugi pobočni južni oltar u lađi, sada posvećen sv. Blažu. Plošno, još kasnorenesansno, odnosno ranobarokno komponiran, ukrašen glavicama genija, taj retabl je datiran godinom 1663. kad ga je dao podići — sudeći prema natpisu — Juraj Zakmardi, križevački vicekoleonel i vicegeneral in temporalibus zagrebačke biskupije.¹⁰⁰ Kome je taj oltar bio prije posvećen, teško je zasad reći jer je u crkvi bilo tijekom 18. i početkom 19. st. još nekoliko oltara koji se samo navode bez podrobne deskripcije, a oltar sv. Blaža izričito se spominje u vizitaciji istom g. 1840.¹⁰¹ Iz opisa Jurja Bedekovića vidi se da su neki bili smješteni uz velike stubove u lađi. Zato Kukuljević predlaže da stubove treba popraviti i osloboditi ih oltara koje treba prenijeti na pokrajnje zidove.¹⁰²

U lađi je danas — osim spomenuta dva oltara koja su smještena lijevo i desno od triumfalnog luka — još i oltar sv. Vida, uz sjeverni zid. Strogo simetrična tektonska kompozicija velikog drvenog retabla s četiri veli-

Sl. 11. Glogovnica, crkvena unutrašnjost

ka kipa, sa slikom sv. Vida u sredini, upućuje na prve decenije 18. st. U toj se crkvi spominje istom od g.1840, a po tradiciji potječe iz franjevačke crkve u Križevcima koja postaje osnutkom grkokatoličke biskupije g. 1777. katedrala.¹⁰³

Iz opisa vizitatora razabire se da su u 18. i u prvoj pol. 19. vijeka četiri od osam oltara u toj proštenjarskoj crkvi bila posvećena Mariji. Osim toga g. 1754. spominje se i Marijina slika na platnu »antiquioris operis«. To je, možda, kopija Luke Cranacha koja je danas u Dijecezanskome muzeju.¹⁰⁴ Ostalom crkvenom namještaju nije se ovđe posvećivala osobita pažnja. Tako se npr. u doba baroka nastoji da crkva dobije što reprezentativniju propovjedaonicu. No u glogovničkoj crkvi takve nema; od početka 18. st. spominje se samo kamaena, podzidana.¹⁰⁵

Više se pažnje posvećivalo crkvenom posuđu i ruhu. Iz dana obnove crkve očuvano je nekoliko predmeta među kojima su neki još starijeg datuma. Od četiri kaleža datirana su tri (g.1650, 1656. i 1756). Karakteristično je da kalež iz g. 1650. ima još sasvim gotičke oblike. (Sjetimo se lukova zašiljenih oblika. Pretpostavljam da su nastajali nekako u to vrijeme). Kalež iz g. 1656. zanimljiv je primjer prelaznog stila jer ima i renesansno-ranobaroknih motiva; rokoko kalež iz g. 1756. dar je Matije Sušića.¹⁰⁶

Tekstilnim pak spomenicima glogovnička župa među našim seoskim crkvama upravo odskače. Iz nje potječu ne samo misna vezena ruha iz doba baroka, nego i iz 16. i iz konca 15. vijeka¹⁰⁷ što je u ovim našim stranama rijetkost.

*

Dosada se u stručnoj literaturi smatralo, da crkva u Glogovnici ide u red onih rijetkih spomenika među kojima su se u kontinentalnom dijelu Hrvatske sačuvali romanički stubovi templarske crkve iz predtatarskog doba. To je privlačna konstatacija, ali po mojem mišljenju nije izdržala ni analizu stila ni reviziju historijskih izvora. U izvorima nalazim da u srednjem vijeku u Glogovnici postoje ovi objekti: crkva sv. Marije kao prepozitura, župna crkva sv. Jurja, karner i fortifikacijski objekt — kaštel za koji postoji najveća vjerojatnost da je bio na gradištu na kojem je današnja crkva. Od neke od navedenih građevina potječe arhitektonska plastika s romaničkim osobinama. Navela sam obrazloženja zbog kojih ne smatram da bismo pri istraživanju naišli na trobrodnu crkvu s transeptom iz predtatarskog doba od koje navodno potječu tri velika stuba u današnjoj crkvi. Na takva pak istraživanja nuka nađena plastika, ne bi li se riješilo pitanje kakav je udio mogao imati u Glogovnici na svojoj prepozituri vranskog priorata internacionalni viteški red templara.

Na temelju promatranja stila, komparacijske građe i historijskih izvora dolazim do mišljenja da je današnja crkva sv. Marije kasnogotička, nedovršena dvobrodna građevina dvoranskog tipa koja je po svoj prilici nastala posredovanjem kaptola i biskupije u Zagrebu u kasnogotičko doba na prijelazu iz 15. u 16. st. Vidljiv udio u tome imali su Osvald i Andrija Alfonz Tuz. Po svoj prilici još nedovršena crkva bila je oštećena u ratnom metežu 16. vijeka, a obnovljena je, pošto je stajala preko pola vijeka zapuštena, sredinom 17. st. Od toga vremena radilo se i na njezinu unutarnjem uređenju. U tom radu je sudjelovalo nekoliko istaknutijih ličnosti u ondašnjoj Hrvatskoj.

¹ Nekoliko je crkava u okolici Križevaca osim ove također smješteno na gradištu, kao npr. u Đurđicu, u Sv. Petru Cvrstecu.

² *Gjuro Szabo*, »Glogovnica — župna crkva«, rukopis iz g. 1912. u arhivu Konzervatorskog zavoda u Zagrebu; *Gjuro Szabo*, Spomenici starije sredovječne arhitekture u Hrvatskoj i Slavoniji, »Šišićev zbornik, Zagreb 1929, p. 551—553.

³ *Ž. Jiroušek*, »Crkvene građevine u Hrvatskoj i Slavoniji«, Almanah kr. Jugoslavije, Naša zemlja, Zagreb 1938, p. 67; *Dr A. Schneider*, »Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1940«, Ljetopis JAZU, sv. 53, Zagreb 1941, p. 179; *Dr I. Bach*, »Što nam govore umjetnička djela hrvatske prošlosti«, Zagreb 1942, p. 7; *Ž. Jiroušek*, »Pregled razvoja likovnih umjetnosti u banskoj Hrvatskoj od XII do kraja XVIII st.«, Naša domovina, 2, Zagreb 1943, p. 682; *Dr D. Kniewald*, »Crkvena umjetnost u Hrvatskoj«, Croatia Sacra 20—21, Zagreb 1943, p. 251.

⁴ *Lj. Karaman*, »O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji«, Historijski zbornik, I, Zagreb 1948, p. 115—116; *Dr Lj. Karaman*, »Srednjovjekovna umjetnost Hrvatske i Slavonije do baroka«, Arhitektura 13—17, Zagreb 1948, p. 47; Mišljenje da tri stupa potječu iz predtatarskog doba (13. st.) zadržava u najnovije vrijeme u svom sažetom pregledu umjetnosti kod Hrvata — dakako prema dosadašnjoj literaturi — i *Dr M. Prelog*, »Enciklopedija Jugoslavije 4«, Zagreb 1960, p. 97.

⁵ *I. Kukuljević Sakcinski*, »Nadpisi sredovječni i novovjekni«, Zagreb 1891, p. 40. — Nije isključena mogućnost da

je tradicija upamtila razaranja tatarskih četa koje su u sastavu turske vojske oko g. 1600. pustošile Podravinom. — U izvorima dugo nema direktnih vijesti da su Mongoli porušili Glogovnicu. — *Mihovil Maks Vucić* u »Archidiaconatus Kemlek — protokoli kan. vizitacija br. 130/I.«, Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje citiram bilješke iz tih izvora *Vis. can. s godinom*) god. 1840. bilježi ponešto pobrkano tradiciju ovako: »Per quem olim fundata Eccla ignoratur. Sed hoc unice constat ex Monasteriologia Regni Hungariae Authore Damiani Fuxhoffer Benedictini Pannoniensis; quod in eadem Possessione Glogoncze Anno 1207° Praepositura ab Andrea 2° Hyerosolimitano condita fuerit pro canonicis Regularibus Sanctissimi Sepulchri Dominici Hyerosolimitani, qui postea vulgo cruciferi, canonici sanctissimi sepulchri vocabantur sub Regula S. Augustini, qui postea per Tartaros partim trucidati partim vero fuga se dederunt« ...

⁵ *Szabo*, »Spomenici« ... o. c. 551. — U to se doba još smatralo da je gotika u hrvatske krajeve prodrila prije no igdje na istoku Evrope, jer da već g. 1206. dolaze u Topusko cisterciti od kojih da potječu iz poč 13. st. veličanstveni ostaci opatijske u Topuskom. Karaman je ispravno kasnije pomaknuo postanak tog dijela opatijske crkve, koji je i danas vidljiv, na vrijeme oko g. 1300.

⁶ *Karaman*, o. c. p. 116.

⁷ *Szabo*, rukopis o. c. Konstatirano pri temeljitom pregledu crkve g. 1912. sa dr Brankom Senoom. Prije nego je Smičiklas, predsjednik »Povjerenstva za čuvanje spomenika«, poslao te izaslanike na pregled glogovničke crkve, držalo se

da je ta *starodrevna crkva sigurno barem u temeljima još templarska*, »Akt Povjerenstva 94« — 1914, arhiv Konzerv. zavoda, Zagreb.

⁸ *Karaman*, o. c. p. 115. — Sačuvana konzola od gustog vapnenca visoka je 35 cm, duga 40, a široka 48 cm. Iz tavana, gdje bijaše ugrađena kao građevni materijal, izvadio je taj građevni fragment župnik Vid Blažinčić. O tome obavještava tadašnji Konzervatorski ured (akt 28 — 1935). Danas se nalazi u gradskom muzeju u Križevcima (Spominje je *D. Zajc* u »Muzeji sjeverne Hrvatske«, Varaždin 1956, p. 13). — Szabo je prije držao da je to »ranogotski zaključni kamen«.

⁹ *V. Blažinčić* javlja g. 1935 (akt citiran u bilješci 8) da je kip na vanjski zid tornja dao uzidati župnik Posavec prije kojih 65 godina. Njegova sjena da služi zvonaru kao vremenski znak za podnevno zvonjenje.

¹⁰ *I. Kukuljević Sakcinski*, »Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj«, Rad, JAZU 81, Zagreb 1886, p. 24.

¹¹ *Kukuljević*, o. c. p. 11.

¹² *Kukuljević*, o. c. p. 8—9.

¹³ *Kukuljević*, o. c. p. 21.

¹⁴ *Kukuljević*, o. c. p. 23.

¹⁵ *Kukuljević*, o. c. p. 14.

¹⁶ *Visit. can.* 1707. Archidiaconatus Kemlek: »Prope deinde fundum Parochialem est aedificium rotandum muratum à fundamentis paruum quidem sine lignis et sine tecto, et in frontispicio huius aedificii in medio fori est Magnus crucifixus appositus«.

¹⁷ *T. Smičiklas*, »Codex dipl. IV«, p. 491... »in magnam viam, que ducit ad sanctum Micaelem«; spominje se i g. 1296, *Cod. dipl.* VIII, 226, 231.

¹⁸ *Vis. can.* 1840.

¹⁹ O tom *A. Horvat*, »Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju«, Zagreb 1956, p. 55—56.

²⁰ Opširnije o karnerima u susjednim krajevima vidi *Dr M. Zadnikar*, »Romanska arhitektura na Slovenskem«, Ljubljana 1959, p. 273—276.

²¹ *Cod. dipl.* III, p. 84. — Bilo bi potrebno da se prema mogućnostima podrobnije odredi opseg tog predija, jer glogovnički posjed doskora dobiva i drugi viteški red — hospitalci. To pridonosi tome da lako mogu nastati zabune. Glogovnicom se ne zove samo »villa«, što se spominje u ispravi g. 1209, nego neodređeni kraj oko Križevaca. Još danas se npr. područja južno i jugoistočno od Vrbovca zovu šuma Glogovnica.

²² *Kukuljević*, o. c. p. 18.

²³ *Kukuljević*, o. c. p. 39.

²⁴ *Cod. dipl.* III, p. 232. — Međa ide uz »magnam viam que ducit versus Zagrabiām«. Kad tu darovnicu potvrđuje *Bela IV* g. 1245, navodi se posjed Laga« vel Kalch — Kalacz. (»*Cod. dipl.* IV«, 218—219). Tada se spominje venerabilis frater Arnoldus magister domos Sancti sepulcri de Gologonicha«. — Trebalo bi ispitati da li na ivanovce podsjećaju u okolici današnje Glogovnice toponimi Ivanec i Ivanova strana.

²⁵ »*Cod. dipl.* IV«, p. 109... »magister et fratres congregati ad generale capitulum a p u d Glogonicam«.... O tom i *Kukuljević*, o. c. p. 24. — U savremenim izvorima nema vijesti da su Glogovnicu razorili Tataři. Vidi, da to spominje vrlo kasna tradicija, u bilješci 4a i *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 40, natpis br. 131.

²⁶ *Kukuljević*, »Rad« 81, o. c. p. 29; *Cod. dipl.* VII, p. 98. Tada se spominje »Nos frater Gyllermus de Nouis magister domorum milicie Templi« i preceptor Glogovnice Rogerije.

²⁷ *Cod. dipl.* VIII, p. 46. Prvi spomen toj crkvi sačuvao se u vrijeme kad čazmanski kaptol uređuje posjed u Opatovcu... »repositus ecclesie beate Marie virginis de Gologoncha«. — To zapaža i *dr J. Buturac*, »Templarski samostan u Glogovnici«, *Katol. list*, 1940, tečaj 91, br. 33, p. 392-4.

²⁸ *I. K. Tkalčić*, »Povjesni spomenici Zagreba«, I, Zagreb 1889, p. 96. O tom *Kukuljević* »Rad« 81, p. 43.

²⁹ *Dr J. Buturac*, »Popis župa zagrebačke biskupije od g. 1334«, *Zbornik zagrebačke biskupije I*, Zagreb 1944, p. 441. — *Kukuljević* »Rad« 81, o. c. p. 54. navodi prema *Theiner*, »*Mon. Hung.* I. 738, da je nekoliko godina nakon toga glogovničkom predstojniku Petru Ladislajevu ban Nikola oteo pokretnine i nepokretnine glogovničke crkve, a upravu glo-

govničkih dobara predao nekom apostati pavlinu Ivanu Kornišu. Kralj Ludovik I da je naložio prioratu da ima pravu sva oteta imanja natrag uzeti.

³⁰ *Kukuljević*, »Rad« 81, o. c. p. 63. Na njegovu molbu izdao je kaptol čazmanski prijepis povelje kralja Andrije II kojom on g. 1207. deriva sedam sela glogovničkih redu hospitalaca sv. Ivana. — Kanonici se spominju nadalje g. 1340. *Cod. dipl.* X, p. 555—556; 1341. *Cod. dipl.* X, p. 601; 1399. *Tkalčić*, »Spomenici Zagreba«, I, o. c. p. 399.

³¹ *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 11. po *Fejeru X*. vol, VI p. 743. U ime glogovničkog samostana braća daju »purgarima« u Planini neke slobostine u ime naknade za progone i krivice koje pretrpješe u posljednje vrijeme bune.

³² *Kukuljević*, »Rad« 82, p. 13. — Matko Talovac upravitelj vranskog priorata, gubernator zagrebačke biskupije i ban postavi upraviteljem predstojništva glogovničkog nekog fratara Ivana, no i njemu mora kralj Sigismund nalagati pismeno da isplati kaptolsku desetinu Planine.

³³ *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 15.

³⁴ *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 22.

³⁵ *I. K. Tkalčić*, »Povjesni spomenici Zagreba XI«, p. 64... »venerabilis condam domini Thomae prepositi glogonzansis olim concivis nostri« ...

³⁶ O tom *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 28; *I. K. Tkalčić*, »Povjesni spomenici Zagreba II«, p. 471. donosi da je taj Stjepan i zagrebački kanonik... »pro patre et persona venerabilis magistri Stephani cruciferi, prepositi glogonzansis ac canonici zagrabiensis«. Taj prepozit Stjepan mora da je bio istaknutiji prelat jer s papinim legatom, biskupom ortanskim Angelom posređuje na izmirenju Kaptola i Gradeca. (O tom *Dr Lj. Ivančan*, »Zagrebački kaptol«, Croatia sacra, 4, Zagreb 1932, p. 230.

Na to što je *Osvald Tuz* preuzeo Glogovnicu žestoko je reagirao ogorčeni njegov protivnik vranski prior Bartol Berislavić. On je napadao *Osvaldova* imanja. U optužbi na bana g. 1494, veli se da su njegove čete čak i crkve porobile. O samoj Glogovnici u vezi s tim zbivanjem ne nalazim vijesti. (O tom *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 28—30).

³⁷ *Vis. can.* 1704... »sita supra Pagum in eminentiori tamen valle, respective ad alios colles...«; *Vis. can.* 1707... »in medio collic. sita«... Osim toga donosim podatke i o jarku i o groblju smještenom na plato, jer će se u slučaju iskanpanja morati da vodi računa o tome. *Vis. can.* 1706... »coementerium cingit Ecclam«...; *Vis. can.* 1739... »Coementerium satis amplum«...; *Vis. can.* 1744... »coementerium habet circa se fossatum«...; *Vis. can.* 1840... »Coementerium circa Ecclam Par. muro est circumdatum«...; *Vis. can.* 1896... »glogovničko groblje na neshodnom mjestu pretiesno, slabo ograđeno. Premjestiti će se. Ima križ, ali neima komore«...; *Vis. can.* 1912... »groblje na vrlo neshodnom mjestu«...

³⁸ *Kukuljević*, »Rad« 81, o. c. p. 14.

³⁹ Crkvu je potrebno detaljno arhitektonski snimiti. — *Vis. can.* iz g. 1840. donosi o veličini zgrade ove podatke... »forma quadrata, sanctuarium ovale (sic!), corpus Ecclae 10 org. et 3 pedum longum, latum vero 7 orgiarum et quatuor pedum usque sanctuarium, qui 7 org. 4 pedum et trium policum longum trium autem pedum et 5 policum totum«...

⁴⁰ *Szabo* rukopis, o. c.

⁴¹ Ne po svojoj izvedbi nego po mršavim oblicima blize su npr. onima u mađarskom Andocsu gdje nastaje kasnogotički svod u crkvi između g. 1510. i 1520. (Vidi: *Genthon István*, »Magyarország művészeti emlékei I«, Budapest 1959, sl. 5. O bijeljenju svetišta: *Vis. can.* 1731... »fornix sanctuarii indiget nova dealbatione«...; *Vis. can.* 1735... »meliorata est... in sanctuarium totum«...

⁴² *Vis. can.* 1704. spominje na svetištu tri prozora s južne i tri s istočne strane... »de qua infra sanctuar. Ecclae arcu finitur tribusque fenestris à meridie velluminatq«. U lađi se spominju dva velika i dva zazidana prozora na jugu, a dva manja na zapadu g. 1704, a g. 1706. i jedan mali kružnog oblika.

Szabo je 1912. opisao (rukopis, o. c.) konture prozora na istočnoj strani lađe iznad desnog pokrajnjeg oltara gdje je uzidana plastika ljudskog lika koji je — čini se — obuhvatio koljena. Sa skepsom dodaje da mu se čini da i na drugoj strani istočnog zida lađe povrh lijevog pobočnog oltara postoji obris prozora.

⁴³ *D. Jurman-Karaman*, »Ivan Kukuljević Sakcinski prvi konzervator za Hrvatsku i Slavoniju«, *Zbornik zaštite spomenika kulture*, IV-V, Beograd 1955, p. 151.

⁴⁴ Ibidem. — Vjerojatno je to srednji južni s profiliranim podnožjem i sa stepenovanim okapnicama.

⁴⁵ To već g. 1912. započinje *Szabo* (rukopis, o. c.), a ing *M. Fučić* u svom izvještaju br. 432—1952. (akta Konzervatorskog zavoda u Zagrebu) kaže da je crkva djelomično građena od pločastog sedimenta, a djelomično od zaobljenog amorfnog lomljenca.

⁴⁶ *Vis. can. 1704...* »qua sacristia ante se habet fornice[m] quandam, quasi antecameram, ex quo est portula et gradus ad cathedra[m] murata[m], porro in medio fornici[m] missi est alia porta ad sacristiam« ...; *Vis. can. 1706...* »De sacristia Ecclae hujus est producta ex Sanctuario ad partem 7 trion. fundita uti Ecclae murata sub fornice et lateribus strata, una eodemq[ue] orient. illuminata foenestra bene duplici ferreo firmata cratera« ...; *Vis. can. 1707...* »ad sacristiam qua quasi anticameram sub fornice habet, et ex anticamera aliam ianuam sine clausura« ...; *Vis. can. 1709...* »sacristia... est ad cornu Evangelij« ...; *Vis. can. 1744...* »Ante sacristiam est etiam alia fabrica Murata sub firma sacristiae« ...; *Vis. can. 1754.* »Sacristia murata pavemento asseribus stratum« ...; *Vis. can. 1840...* Sacristiam habet sat angustam et humidam« ... — Na mjestu gdje bijaše sakristija pretraživao je oko g. 1935. Vidi Blažinić ne bi li našao grobnice križara, no našao je grobnicu obitelji ljudi magistri Čuklića iz g. 1846. Lijesove i kosti stavio je natrag na svoje mjesto. (O tom akt 28—1935. u Konzervatorskom zavodu u Zagrebu).

⁴⁷ *Jurman-Karaman*, o. c. p. 151.

⁴⁸ *Vis. can. 1704*, spominje južna i zapadna vrata. *Vis. can. 1706...* »ad Pariet. 7trional. ubi prius erat porta«, a to se odnosi na svetište. *Vis. can. 1707...* »Portam nabet qua itur in Ecclesiam Nouam ad partem meridionalem versam coloribus coloratum, alteram ab occidente similiter Novam, et sub bona serratura« ...

Szabo je zapazio da je na zapadnom pročelju lijevo zaidan ulaz kojem se poznaju gotičke vratnice (rukopis, o. c.). — Kukuljević traži da »na fasadi treba zamijeniti četvero kutni dovratnik (očito iz doba baroka) — šiljatim«. (O tom *Jurman-Karaman*, o. c.).

⁴⁹ *Vis. can. 1704, 1706, a 1735...* »et atrio renovatum est« ...

⁵⁰ Podaci o krovu: *Vis. can. 1717.* — spremna je šindra za popravak ... »tectum pro vetustate a parte meridionali deficit, pro quo reparandi sunt iam asseres parati«. *Vis. can. 1729...* »post ult. vis. (g. 1720.) meliorata est solummodo in tecto, cuius pars 7trionalis tota est renovata« ...; *Vis. can. 1735...* »in statu prioris visitae Anni 1731, post quam meliorata est solummodo in tecto q. in sanctuarium totum et atrio renovatum est« ...; *Vis. can. 1744...* »tecti in Una parte Ecclae indiget reparatione« ...; *Vis. can. 1748...* »Novo tecto praeterea est contacta«. *Jurman-Karaman*, o. c. p. 151, *Kukuljević*: neodloživi popravak krovišta (g. 1858); *Vis. can. 1896*: krov prokisnuje; *Vis. can. 1912...* »krov zapušten«.

⁵¹ *M. Zadnikar*, »Romanska arhitektura«, o. c. p. 31.

⁵² »Die Denkmale des Pol. Bez. Eisenstadt«, Oesterr. Kunsttop. Bd. XXIV, Wien 1932, p. XIV i 20. Abb. 14.

⁵³ *Dr F. Stelè*, »Politički okraj Kamnika, topografski opis«, Ljubljana 1928, p. 160. — O dvobrodnim dvoranskim crkvama vidi *F. Stelè*, »Gotske dvoranske cerkve v Sloveniji«, ZUZ XV, Ljubljana 1938, p. 33. i sl.

⁵⁴ *Vis. can. 1704...* »In medio corporis Ecclae sunt tres ingentis columnae, versus portam occidentalem arcibus muratis ligata, quae olim fornice[m] Ecclesiae sustentabant, quemodo est sub tabulato pulchro operis Arcularii facto et depicto variis coloribus« ...

⁵⁵ *Vis. can. 1706...* »cum variis rosis et imaginibus Sanctor. depict« ... Tabulat se isto tako spominje u *vis. can. 1720. i 1739.*

⁵⁶ *Vis. can. 1771...* »in sanctuario fornice conclusa, reliquo vero corpore Ligneo tabulato pervetusto, post ultimam conscriptionem (g. 1761.) reparato« ...

⁵⁷ *Jurman-Karaman*, o. c. p. 151. i 159. — 9. XI 1860. c. kr. županija Varaždinska na osnovu odobrenja c. kr. Namjesništva stavlja Kukuljeviću »kao starinah pomnjiku« na raspolaganje stari, oslikani, drveni svod iz župne crkve u Glogovnici jer je oštećen, pa se mora prije završetka radova na crkvi zamijeniti novim, budući se taj oštećeni »polag tehničkog mnjenja ispraviti nemože«.

⁵⁸ *Vis. can. 1704.* još spominje pjevalište na drvenim stupovima ... »post tertiam columnam supra sunt columnae lignae« ... *Vis. can. 1706...* »Chorus muratus novit. factus et honeste depictus cum imaginibus passionis Christi« ...;

Vis. can. 1714... »Crates lignei colorati in Choro per totum facti sunt post ultima visita« ... (1710).

Vis. can. 1729... »Post ultima vis. (1720) ... et gradus ascensum ad chorum murati et restaurati sunt« ...

⁵⁹ *Karaman*, »O umjetnosti Srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji«, Historijski zbornik, III, Zagreb 1950, p. 137.

⁶⁰ *Vis. can. 1704...* »turrucula supra frontispitium sustent. ... in cupula duos campanas« ...

Vis. can. 1706... »De campanili ... est in frontispicio partis occid. ligneum sub cruce ferea« ...

Vis. can. 1707. Kao da se spremala gradnja zidanog zvonika, jer se kaže: ... »pro nunc habet ligneam« ...

Vis. can. 1729... »Campanile praeterea de novo est tectum et rubro colore tinctum cui de novo globus cupreus inauratus, et crucis inauratio accessit« ...

Vis. can. 1731... »Campanile est in frontispicio Ecclae ligneum cum duobus campanis«.

Vis. can. 1739... »Hoc templum Turri caret. Sed habet supra tectum Ecclae Turriculam ligneam ... in qua duae Campanae bonae consonantiae« ...

Vis. can. 1744... »Turricula lignea exigua supra fabricam erecta« ...

Vis. can. 1754... »Turrus lignea parva incipientes pro tam magnifica Ecclae« ...

⁶¹ *M. Dimitrev*, »Odgovori na njevoja pitanja društva za jugoslav. povjesnice i starine«, Arkiv IV, Zagreb 1857, p. 195.; *Vis. can. 1840*: »Campanas vero tres, quae ob defectum turris incolumnis ligneis epensae servantur«. — Podaci o zvonima: od g. 1709. vizitacije spominju dva zvona — sv. Nikole i sv. Marije, a od g. 1840. tri zvona. *Vis. can. 1912*: tri zvona najveće je puknuto; 1912. je *Szabo* približio o zvonima (rukopis, o. c.): jedno iz Lepoglave iz g. 1762. lijepo urešeno s natpisom: A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE. Drugo salio H. Degen, a treće Foresti iz Zagreba g. 1753. — Aktom 131-1917. pokušalo je Povjerenstvo za čuvanje spomenika spasiti zvono koje je lijevala Ana Marija Foresti, 55 kg teško; *Dr K. Dočkal*, »Naša zvona«, Zagreb 1942, p. 86. spominje u Glogovnici dva zvona Lebiša Kvirina.

⁶² *Jurman-Karaman*, o. c. p. 151.

⁶³ *I. K. Tkalčić*, »Povjesni spomenici Zagreba, II«, Zagreb 1894, p. 519: »Ad ecclesiam Glogoncensem beate Mariae virginis flor. quinquaginta«.

⁶⁴ O tom *I. K. Tkalčić*, »Prvostolna crkva zagrebačka«, Zagreb 1885, p. 16. i sl.

⁶⁵ *Tkalčić*, o. c. p. 16.

⁶⁶ *Tkalčić*, »Pov. spom. Zagreba«, II, p. 520.: »Item Alphonso, filio condam magnifici domini Johannis Tuz, fratri meo, lego flor. mille, ad alia necessaria dedi informacionem executoribus«.

⁶⁷ *Tkalčić*, »Pov. spom. Zagreba«, III, p. 2. i *Dr I. Bojničić*, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg 1899, gdje se spominje da Alfonzom Tuzom izumire porodica Tuz u Hrvatskoj.

⁶⁸ *Tkalčić*, »Pov. spom. Zagreba«, III, p. 2: »In castello Glogovnicae Andreae Alphonsi Thuz, zagrabienensis et glogovnicensis ecclesiae prepositi, dispositio testamentaria«.

⁶⁹ *Tkalčić*, ibidem, p. 3 ... »Item ad fabricam dicte ecclesie Glogocensis, in qua corporis sui sepulturam elegit, legavit florenos quinquaginta« ...

⁷⁰ *Tkalčić*, ibidem: »Item successori suo, videlicet preposito Glogocensi futuro, legavit quatuor equos currieros simul cum curru et omnibus domus clenodiis ... Item Christophoro castellano suo florenos viginti quinque. Item tribus capellanis suis cuilibet erorum florenos tres, pro oracionibus ... Item Dionisio literato curiali suo florenos decem. Item clavigero suo, florenos quinque«. — Vidi o tom i *Dr Fran Hrnčić*, »Oporuka prepošta zagrebačkog kaptola od g. 1500«, »Hrvatska prošlost«, 3, Zagreb 1942, p. 190.

⁷¹ *I. Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 57. Zato moguće nije slučajno da je u toj crkvi bila sahranjena »Anna comitissa de Chorbavio« g. 1525; o njezinoj nadgrobnoj ploči vidi *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 38.

⁷² *E. Laszowski*, »Monumenta Habsburgica«, III, Zagreb 1917, p. 147 ... »preposituram de Galgocz, nunc de facto vacantem« ...

⁷³ *E. Laszowski*, o. c. p. 142. i 143.

⁷⁴ Ibidem, p. 143 ... »prepositura de Galgonca iam hostili rabie prorsus desertam« ...

- ⁷⁵ O tom *Dr J. Buturac*, »Zagrebački biskupi i nadbiskupi«, »Zbornik zagrebačke nadbiskupije«, I, Zagreb 1944, p. 43.
- ⁷⁶ *Laszowski*, »Mon. Habsb. III«, o. c. p. 153. *Ban Nikola Zrinski* i zagrebački kaptol imadu ga uvesti in posjed. Kao prepošt spominje se i 1548, o. c. p. 290.
- ⁷⁷ *Buturac*, »Zagreb. bisk.«, o. c. p. 47. — God. 1575. i 1580. spominje se također »reuerendum dominum Valentinum Napoly, prepositum Glogoczensem, nec non canonicum et custodem ecclesie nostre Zagrabiensis«, vidi *Laszowski*, »Povj. spom. Zagreba«, XV, p. 147. i 246.
- ⁷⁸ *Laszowski*, »Mon. Habsb«. IV, p. 100... »eadem modo et praepositi Galgonczensis ad munitionem fortalitii Galgoncze« ...
- ⁷⁹ O tom *Lj. Šustek*, »Dubrava u povijesti i njena okolina«, Zagreb 1929, p. 52.
- ⁸⁰ Ibidem.
- ⁸¹ O tom *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 64; *Buturac*, »Zagreb, bisk.«, o. c. p. 49.
- ⁸² *Vis. can. 1739*: »Juris Patronatus R.R.P.P. Societas Jesu Collegij Zagrabiens. et Varasdinens.« ...
Vis. can. 1744. — samo »Sub jure Patronatus S. J. Collegij Zagrabiens.« Isto tako i u *Vis. can. 1771*. gdje se njihov patronat u vizitacijama posljednji put spominje. — God. 1781. Josip II darovao je Glogovnicu (zajedno s Tkalcem) grkokatoličkoj biskupiji u Križevcima koja je utemeljena g. 1777. (O tom *Kukuljević*, »Rad« 82, o. c. p. 64). — »U vrijeme patrona križevačkog biskupa Julija Drohobeeckog crkvu je trebalo radikalno popraviti. Tom se prilikom navodi da popravljati mora kolator, narod i vis. kr. zemalj. vlada. 5. III 1896. bila je konkurencionalna rasprava, te je odlučeno popraviti crkvu troškom od 7.000 for. Kaže se da je crkva imala pravo na regalno pravo. Županija da je dopitala lijepu oštetu, ali da ju je ukinula vlada.« (O tom *Vis. can. 1896*.)
- ⁸³ *E. Laszowski*, »Povijest zagrebačkih Isusovaca od g. 1608—1618«, Vjesnik arhiva, XV, Zagreb 1913, p. 169... »Glogounicza-quaee una cum ecclesia olim eleganti et mole ampla, nunc bella superiorum temporum et incendia Turcarum sine tecto penitus diruta et squalida iacet«.
- ⁸⁴ Izvadak iz tog dugog natpisa koji u duhu vremena opisuje čudesne okolnosti pod kojima se počeo popravak: »Ab anno Dni 1594 circiter mansit Ecclesia desolata (usque) ad Annum Dni 1646«. — Cijeli natpis zapisao je *Josip Pogledić* u *Vis. can. 1744*. (Hoc inscriptio legitur ad parietem Muri penes sacristiam« ...), a također s neznatnim promjenama *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 39—40. Tu on netačno bilježi da je crkva stajala zapuštena do g. 1640; umjesto te godine mora biti 1646, kako nalazim u vizitacijama.
- ⁸⁵ *Vis. can. 1896*. — Taj kasni podatak nisam uspjela provjeriti. Da su pak kasnije zategnuti odnosi između vlasnika glogovničkog posjeda i kmetova, vidi se tek g. 1754. kad kmetovi žele da potpadnu pod generalat (kojega je predstavnik prema ovoj bilješci prije navalio na jezuitske posjede). O tom *B. Krčelić*, »Annuae«, Zagreb 1952, p. 156.
- ⁸⁶ *Vis. can. 1739*: »Haec Ecclia pauli post restauracionem consecrata est 1666; *Vis. can. 1706*... »cujus aniversarius dedic. dies celebrat. Dnico post festum S. Margaritae V. et Mart.; »Consecrata Anno Dni 1666 die 18 July (*Vis. can. 1744*); vidi i *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 40.
- ^{86a} *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 38.
- ⁸⁷ *M. Dimitrev*, »Odgovori«, Arhiv IV, o. c. p. 195 On drži da je tu bio templarski manastir »od kojega se i dan danas temeljne zidine vide«. Tragovi nekih ruševina razabiru se i sada sjeverno od crkve. *Ing M. Fučić* pretpostavlja u svom izvještaju (o. c. 432—1952) da su palisade i ulaz u utvrđenje bili s južne strane.
- ⁸⁸ *Tkalčić*, »Pov. spom. Zagreba«, II, o. c. p. 517.
- ⁸⁹ *R. Lopašić*, »Spomenici hrvatske krajine«, I, Zagreb 1884, p. 34, 41; *Vj. Klaić*, »Povjest Hrvata« VI/1, p. 21.
- ⁹⁰ Ekipa Konzervatorskog zavoda iz Zagreba otkrila ga je g. 1948. Zbog toga što taj posvetni križ ima tačnu dataciju, donosim o njemu tačne podatke. Nađen je na strani poslanice. Unutar pravilnog širokog kruga intenzivno crvene boje pod pravim se kutem sijeku krakovi križa. Taj posvetni križ je neobično velik; promjer mu iznosi 55 cm.
- ⁹¹ *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 40. i *Vis. can. 1771*... »ex desolatione ab Anno 1594 utq ad anu 1679 perdurante, a quodam Presbyteri Mathia Vranichis Loci hujus quondam Administratore Populi pietate et Fidel. Eleemosynis eruta ac restaurata« ... Moguće iz tog vremena potječe stara lipa blizu crkve koja ima opseg šest metara.
- ⁹² *Tkalčić*, »Prvostolna crkva«, o. c. p. 26. i sl.
- ⁹³ *E. Laszowski*, »Povjest zgb Isusovaca«, o. c. p. 169: početkom 17. st. u selu »26 milites potius quam agricolas, a quibus sexaginta floreni annui hactenus aegre nobis venerunt«, — *Vis. can. 1707*. »Populus totus est catholicus, atamen Rascianis permixtur« ...; *Vis. can. 1720*... »In hac Parochia nulla est curia nobilitaris ubi capella habet« ...; *Vis. can. 1739*... »Domus Prochiana. 140«... *Vis. can. 1771*... »Hic Pagus continet Domus N° 38. Confessionis capaces Nro 372, Parium conjugatorum Nro 110, Universim Catholicos Nro 517; V. Sabljari, Miestopisni riečnik, Zagreb 1866: u Glogovnici 36 kuća, 351 st. (349 rkt, 2 židova).—
Ekonomsko stanje župe ilustrira i župni dvor za koji se od početka 18. st. do g. 1840. navodi da je na katu bio građen od hrastovine i šiblja, a pokriven slamom i šindrom. *Vis. can. 1704*... »curia parochialis iactu Lapidis infra Eccliam ab ea distans, ad meridiem... eminentiori loco caeteris domibq sita est, in qua est aedificium duar. contignation.« ...; *Vis. can. 1706*... »superior ex virgultis extract... stramine tecta« ...; *Vis. can. 1707*... »eius tectum in medietate stramine in medietate asseribus contectum est« ...; *Vis. can. 1771*. »In contignatione inferiori undequaq murata, superiori vero Lignea, partim ex Roboribus, partim ex virgultis paucis ab hinc annis constructa, ad tempus firma e comoda; *Vis. can. 1840*. »Aedificia Parochialia omnia sunt lignea, perplua«.
- ⁹⁴ *Vis. can. 1704*... »pavimentum habens in corpore terreum, in sanctuario lateritium«.
- Vis. can. 1706*... »pavimento lapideo lapor dict. ubi ante aram majorem sepulchrum Parochiale cum cripta« ...
Vis. can. 1709... »cuius pavimentum noviter lapidibus scissis stratum est« ...
- Vis. can. 1731*... »honesta stratura ex Lapide scisso cum quo per antea reliquum totum corpus Ecclae fuit stratum« ...
- Vis. can. 1739*... »Pavimentum stratum Lapidibus scissis quadratis« ...
- Isto *Vis. can. 1754*. kad se pred glavnim oltarom spominju tri grobnice. — *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 39. donosi natpis »Sepultura Schetarianae familiae«.
- ⁹⁵ *Vis. can. 1706*: »Ara major murata et consecr. ad quam gradus unus et in ea gradus 3 in qua tela cerata, ... ex munificencia spectabilis ac magnificis olim Dni Gasparis Orahoczii vice Bani cujus opus Sculptorium et arcularium totum inauratum et in modico colores aparent marmorei in tabellis et albi in faciebus statuar. inferior positura ex columnas hūs in gemina Basi exurges singulae Basi... in medio pono Imago Magnae Matris in Coelos assumpta supra nubes, cum Angelis... bene sunt depicti in tela supra ipsam vero imaginem in opere arculario sicut in ha ac supra columnas sunt capita geniorum allatorum« ... Spominje se nadalje: kipovi sv. Barbare i Katarine, povrh pale slika na platnu »Navještenje«, kipovi anđela, kip uskrslog Krista i »armale muniificentissimi pii donatori« ...; O tabernakulu: ... »Tabernaculum op. arcul. cum variis columnis et statuis Angelor. honeste inaurat. et intus decolorat« ...; Za oltar je g. 1729. nabavljeno: »Tabellas Canonicas, Antependium I«.
- Vis. can. 1744*. »Altaria in toto octo. In sanctuar. I Antiquus Majus« ...; Iz ranobaroknog su doba i dva velika drvena obojena svijećnjaka, visoka 215 cm, koji su na pjevalištu. Spominje ih *Vis. can. 1706*.
- ⁹⁶ *Kukuljević*, »Nadpisi«, o. c. p. 40. donosi natpis po kojem se vidi da je veliki oltar dao raditi župnik glogovnički g. 1737. Iz *Vis. can.* od g. 1729. do 1739, vidi se da je taj župnik Mihovil Luketić, rodom iz Novigrada na Dobri, školovan u Zagrebu.
- Podaci o kipu: visok je 154 cm, straga plosnat, prebojen prije prvog svjetskog rata pa ga je zbog toga teško poblizje odrediti. Na kipu se primjećuju crvotočine. — Na glavama Marije i djeteta su krune. O krunama *Lukanski* piše ovo: *Vis. can. 1729*... »accesserunt: Coronae duae argenteae inauratae et lapidib. falsis speciosis tamen exornatae 2 Muniificentia Rmi D. Ioan. Zebecz Archid. Gorien. et huius Loci Parochi« ... Ovo je razmjerno rano krunjenje Madone u našim krajevima. (Kao prvo smatra se dosad krunjenje trsatske Marije g. 1715.)
- Osim ovoga u *Vis. can. 1754*. spominje se još jedan Marijin kip: »Statua una minor in processionibus deportari solita per Virgines qua etiam super tabernaculum altaris majoris ponitur inaurata« ...
- ⁹⁷ Podaci o kipu i pokrajnjem oltaru: *Vis. can. 1704*. spominje se na oltaru uz sjevernu stijenu »statua magna miraculosa B V Mariae ornata variis velis et coronis« ...

Vis. can. 1707... »Penes Maiorem aram à Septentrione est iterum ara murata... in medio sub concauo Muri Statua B Virginis in praesens miraculosa, Jesulum in brachiis gestantis« ...

Vis. can. 1739. »Alia Ara item B. V. in cuices medio statua conspicitur; qua miraculosa asseritur et populus pietatis vota erga eadem deferat« ...

Vis. can. 1754. »Ara minor non pridem facta in qua excavato muro antiqua videtur Statua a 240 annis collocata stans Jesulo in dextera tenens decenter sericea veste cum suis Argenteis fimbris per totam vestita vitro majori a foris clausa multarum gratiarum dispensatix et vere Thaumaturga BVM«.

Podaci o ruhu za Marijin kip: *Vis. can. 1704*. »Materiae pro exornand. Imagin. B. V. Mariae septem« ...; *Vis. can. 1729*... »Vestes 2 sericeae una coloris violacei altera aurei« ...

⁹⁸ *Vis. can. 1707*. »In fine Sanctuarii sub arcu est lignum transversum per totum corpus sanctuarii rubro et albo colore coloratum supra quod appositus est magnus crucifixus à cuius Dextris est Maria Mater Jesu flens, à Synistris similiter est statua S: Joannis Evangelistae Christum plagentis«.

⁹⁹ *Vis. can. 1706*... »haec ara ex gratioso Zelo et laudabili devotione facta est novit. ante anum unum expensis Providi Georg Bratich Judicis ad psens Pagi Glogocens«. — To je vjerojatno rođak administratora glogovničke župe koji se tu u tom svojstvu spominje od g. 1706—1720. Za njega vizitator g. 1706. bilježi — što je kulturno-historijski zanimljivo — »mistaces habet«. Da dopunimo kulturnu sliku sela tog vremena navodim da 1707. kod njega službuje ljudi magister Antonius Orsetich Szamoboriensis... Syntaxis studiosus« ... Oltaru Marije Magdalene vizitacija posvećuje osobitu pažnju jer je novo djelo, upravno nastalo, no kao obično na žalost ne spominje uz donatora i majstora.

Vis. can. 1704. »Ara noviter facta S. M. Magdalene qua necdum est totaliter perfecta« ...

Vis. can. 1706... »Sta Ara murata n̄ consecrata est ad Pariet. 7trion. ubi prius erat porta... honesto opere arculario depicto et inaurato cujus contignat. inferior inter duas cer. columnas listas et cifras a dextris statua S. Petri sinistris vero S. Pauli Aplor. statuæ — in medio quarum est imago S. Mariae Magdalene in tela depicto sum Mysterio Smae Trin. Superior contign. pariter inter columnas et czifras inaurato imago in tela depicta magnae Matris conspicit. Super finit statua. S. Georgii draconem calegat tandem per parietem et murum Uazae rosae variis coloribus depictae« ... Kukuljević, »Nadpisi«, o. c. p. 40. donosi natpis na tom oltaru iz g. 1737. U njegovo vrijeme bio je već na tome mjestu oltar sv. Križa.

¹⁰⁰ Natpis donosi Kukuljević, »Nadpisi«, o. c. p. 39.

¹⁰¹ Osim već navedenih oltara g. 1704. u *Vis. can.* spominje se oltar sv. Matije s kipovima sv. Matije, Petra i Pavla, a u gornjem dijelu sv. Jakov, Ivan Evandelisti, zatim među zrakama kip Marije Lauretanske, povrh njega kipić Gregorija pape. Taj se oltar spominje još g. 1840.

Vis. can. 1704. spominje i južni oltar s kipom Marijinim i Gabrijelovim, dakle, oltar Navještenja, s kipovima: sv. Stjepana, Ladislava, gore bijaše sv. Duh, još jedan kip Marijin, sv. Jeronim, sv. Fr. Ksaverski, krunjenje Marijino i kip uskrslog Krista. — Napominjem da se u *Vis. can. 1731*. spominje da u mjestu postoji »confraternitas sub titulo B. V. M. Annuntiatae« pa je to bio, moguće, oltar bratovštine.

Vis. can. 1840. spominje osim oltara sv. Marije, sv. Mateja, sv. Blaža još ove: sv. Mihovila, »Purificandis«, sv. Vida i Marije Dolorose. Na oltaru sv. Mihovila spominju se »reliquia sub vitro: nempe S. Mauritii, S. Victoriae, S. Felicis et s. Susanae«.

Vis. can. 1896. spominje »nepomična su 4 oltara... postranični u zlom stanju«.

Osim što se u samoj glogovničkoj crkvi nalaze kipovi pojedinih oltara, ima ih i u Dijecezanskome muzeju u Zagrebu (*Dr K. Dočkal*, »Dijecezanski muzej«, I, Zagreb 1940, p. 58), u muzeju u Križevcima, a dva velika kipa zatečena su na crkvenom tavanu.

¹⁰² *Vis. can. 1707*. »Anterior columna qua vicinior est sanctuario Aram habet muratam aedificatam, qua ornatur opere arculario colorato inaurato cum czifris et Listis argentatis. Inferior pars duas columnas habet super bases inter quas in medio Beatissima Virgo cum 12 Apostolis spiritus S: expectans, in tela depicta est«... Na njemu se spominju još kipovi sv. Ane i sv. Jakova i »caput Christi spineum depictum«. — O Kukuljevićevu zahtjevu vidi *Jurman-Karman*, o. c. p. 151.

Osim toga se od početka 18. st. spominju slike na stubovima: *Vis. can. 1704*... »In columnis specificatis manent variae Imagines attensae pro ornamenta quiddam« ...

¹⁰³ O toj tradiciji u rukopisu *Szaba*, o. c. — Na tom oltaru *Vis. can. 1840*. navodi relikvije: »Ad S. Viti aram sunt reliquiae: Corneli, S. Cypriani, S. Quirini, sub vitro« ...

¹⁰⁴ O tom *Dr K. Dočkal*, »Dijec. muz«, I, o. c. p. 58. On spominje da je donesena iz Apatovca. To ne začuđuje jer se u okolnim selima nalazi pojedinih predmeta koji potječu iz glogovničke crkve, napose u selima gdje se spominju filijale glogovničke crkve. (Od 1704. sv. Helene ad Coruscum, sv. Elizabete u Opatovcu, što se tiče Apatovca, sv. Nikole u Gradini (Bošnjani), a od g. 1707. sv. Vida u Pustiki, što ih navode vizitacije.

Sliku spominje *Vis. can. 1840*: »... sed intra reliqua Miracula memoria digna in Antiquissima Imagine ad Majoram Aram in pariete appensa«.

¹⁰⁵ *Vis. can. 1704*... »qua sacristia ante se habet fornicem quandam quasi anticameram, ex quo est portula et gradus ad cathedra murata« ...

Vis. can. 1706... »Cathedra lapidea, sine sua copula« ... Propovjedaonica jednostavna oblika na južnoj strani kod triumfalnog luka još postoji i sada.

Evo podataka i o ostalom namještaju:

Vis. can. 1704. spominje kamenu, odozgo drvenu krstionicu s dvostrukim ormarićem i kipićem sv. Ivana Krstitelja. G. 1739. spominje se da je drvena i pozlačena.

Vis. can. 1704. spominje ormar zeleno obojen; a 1744... »aliud Armarium novum Altius«.

Vis. can. 1706. spominje »Confessionale arcularii operis debite ornatum novit. factum et bene clausum«; 1840. »confession. 4« a 1896. »3 priproste, nespretne ispovjedaonice«. Od 1706. spominju se klupe za koje se 1731. kaže... »subselia arcularii operis satic copiosas«.

Od 1714. spominju se orgulje: »Item Organum Registar 4or sat clarum comparat. est post ultima (1707) visita per Dnum Parochum (a to se tiče spomenutog Matije Bratića); 1840... »organum sat in bono statu«; 1896... »orgulje loše, nu kad bi se radikalno popravile bile bi vrlo liepi objekt crkve«; *Vis. can. 1896*. spominje da su za glavni oltar nabavljeni novi svijećnjaci i da se na njem nalazi relikvijar sv. Marije bez dokaznice. »Božji grob« spominje se u *Vis. can. 1739*. pod pjevalištem: »Chorus muratus validis columnis... sub una sui parte sinistra continet spatium asseribus abietinis circumdar. ubi noviter fabrica est aedificata pro representatione Sepulchri Dni... in die Parasceves«. 1896: »nema božjeg groba, Bethlehemae«.

¹⁰⁶ *Vis. can.* općenito kaže 1720. »Hoc in templo extant Altaria 8 quorum omnia habent Requisita ad Myssae celebrationem« ...

Vis. can. 1704. spominje tri srebrna pozlačena kaleža, a od 1771. četiri. Od g. 1707. spominje se »ciborium argenteum inauratum«. Od 1739. spominje se srebrna, pozlačena monstranca za koju se 1744. kaže »cuprea deaurata«, a 1840. »Monstrantia ex puro Argentoe«. — Među ostalim predmetima od metala spominje se 1748. »lampas Argent. comparata est«; 1720: »sunt instrumenta 2 nova pro conficiendis hostiis«.

¹⁰⁷ Vidi o tom *Đ. Szabo*, »Umjetnost u našim ladanjskim crkvama«, Zagreb 1930, p. 56—58. — Starije kazule pohranjene su u Dijecezanskome muzeju u Zagrebu (o tom *Dr K. Dočkal*, »Dijec. muz.«, I, o. c. p. 58—59).

O tekstilnim predmetima vizitacije donose ove podatke:

Vis. can. 1714... »Ex voto ab ultima visita (1707)... una casula sat honesta sericea rubri a partib. coloris... et argento ad figuram diversorum rosarum acu picta est«. To se vjerojatno tiče kazule s Marijinim likom koji je okružen zrakama; *Vis. can. 1720*: »Casulae 15 q'una ptiosa et rubra; 1739... »Apparamentis pretiosi laboris, inter qua Casula nova accessit«; 1771... »Casulae sericeae varii coloris Nro 4. Rubri 2, Ex holloserico col Rubri 1., violaceam sericeam 1, coloris albi 1. sericeae coloris Nigris 1, Laneae coloris albi 1, Nigri 1; 1840. »5 casulas varii coloris«; 1912... »Paramenta prekrasnih dostij«. — Napominjem da se g. 1704. u Apatovcu nalazi »una casula antiqua«.

Vis. can. 1771. spominje »pluviale seric. colori rubri 1«. Osim toga *Vis. can. 1720*. spominje »Strophiola serica 4, Turcica 7«;

Vis. can. 1704... »Millitare vexillum 1«, a 1729... »accessurunt... Vexila rubra ex Damasco«. To je nabavljeno zajedno s prije navedenim ruhom za Marijin kip.

**Beiträge zu den kunsthistorischen Problemen des einstigen
Templerbesitzes Glogovnica bei Krizevci in Nord-Kroatien**

Im nördlichen Teil Kroatiens, unweit Krizevci, befindet sich am Burgwall des kleinen Dorfes Glogovnica die grosse gotische Kirche der Hl. Maria (cca 36 m lang). Ihre besonderen Merkmale sind ein langgestreckter Altarraum mit dreiseitigem Chorabschluss (cca 16 x cca 9 m) und ein geräumiges zweischiffiges Langhaus (cca 20 x cca 16 m) in dessen Mitte drei starke Pfeiler die Schiffe voneinander trennen. Bis jetzt hat man in der Fachliteratur angenommen, dass diese Pfeiler aus der beim Einfall der Mongolen in Kroatien (1242) zerstörten Templerkirche der vortatarischen Zeit stammen und in die spätere Kirche eingebaut wurden. Auf Grund dieser Pfeiler und der sie verbindenden Bögen wurde vermutet, es handle sich hier um einen grossen dreischiffigen romanischen Bau — vermutlich mit einem Querschiff. Diese Vermutung ist umso anziehender, als es im kontinentalen Teil Kroatiens, zum Unterschied von den umliegenden Gebieten, nur wenige Denkmäler romanischer Architektur gibt, zumal von so monumentalen Ausmassen.

In vorliegender Abhandlung soll nun geprüft werden, ob diese Annahme im Stil des Denkmals selbst und in den geschichtlichen Quellen begründet ist. Die bisherigen Meinungen werden kritisch geprüft, und auf Grund dessen, sowie auch auf Grund der gesammelten spärlichen Geschichtsquellen, kommt man zur Feststellung, dass aus der Zeit der Templer nur die architektonische Plastik stammt, die einem früheren Gebäude angehörte. Für die in Frage stehenden Pfeiler finden sich weder bei der Stilanalyse noch in den historischen Quellen Anhaltspunkte dafür, dass sie der Kirche aus der vortatarischen Zeit entstammen. Die Geschichtsquellen berichten, dass auf dem grossen Besitz Glogovnica, den nach der Auflösung des Ordens der Tempelherren im Jahre 1312 die Kanoniker des Hl. Grabes des jerusalemers Ordens des Hl. Augustin, und nach ihnen die zagreber Prälaten innehatten, im Mittelalter einige Gebäude standen. Ausser der Probsteikirche der Hl. Maria wird in Glogovnica zu dieser Zeit auch die Pfarrkirche St. Georg erwähnt, ein runder — demnach romanischer — Karner und ein Kastell. Die Frage ist also, welchem von diesen Gebäuden die erwähnte architektonische Plastik mit romanischen Grundzügen angehörte.

Auf Grund einer weiteren Stilanalyse der heutigen Kirche in Glogovnica, und auf Grund des Vergleichsmaterials, kommt man zur Feststellung, dass — entgegen der bisherigen Annahme — die unvollendete zweischiffige spätgotische Hallen-

kirche und die umstrittenen Pfeiler zur selben Zeit entstanden sind, wahrscheinlich um die Wende des 15. Jh.s, und zwar durch die Vermittlung des Kapitels und Bistums in Zagreb, dem zu dieser Zeit die Probstei in Glogovnica angehörte. Einen entscheidenden Anteil dabei hatten die Mitglieder der Familie Tuz: der Bischof Oswald, der die Vollendung der Kathedrale in Zagreb ermöglichte, und sein Neffe Andreas Alfons, der letzte seines Geschlechtes in Kroatien. Er hat als Probst von Glogovnica in seinem Testament aus dem Jahre 1500 den Wunsch geäussert, in dieser Kirche begraben zu werden. Noch im Jahre 1525 wurde hier eine Adelige, Anna, »comitissa de Chorbavia« beerdigt.

Es ist anzunehmen, dass die noch unvollendete Kirche in den Kriegen des 16. Jh.s zerstört wurde. (im Bürgerkrieg zwischen den Parteien Ferdinands und Zapoljas und in den Türkenkriegen). In der Mitte des 16. Jh. s befindet sich Glogovnica mit seinem Kastell in der Verteidigungslinie der Gespannschaft Krizevci. So erhalten die Jesuiten im Jahre 1611 den Besitz Glogovnica mit der zerstörten, dachlosen Kirche. Erst in der Mitte des 17. Jh.s wird das beschädigte Gebäude erneuert, dank dem Administrator der Pfarre, Matija Vrančić. Zwischen den Jahren 1646 und 1678 sammeln die lokalen Behörden Almosen zur Erneuerung des grossen Objekts. Die Kirche kommt wieder unter Dach. Es scheint, dass erst jetzt die Pfeiler, die ursprünglich dazu bestimmt waren, die schwere Last des Gewölbes zu tragen, mit den Bögen verbunden wurden, die wie eine Improvisation wirken. Sie haben seinerzeit das Tabulatum getragen und stützen heute die flache Decke. Dem erneuerten gotischen Bau wurden nach und nach angefügt: die Sakristei und das Atrium — die heute nicht mehr bestehen —, der Sängerkorchor, und erst in der zweiten Hälfte des 19. Jh.s der von Grund auf neue neugotische Kirchturm. Seit der Mitte des 17. Jh.s wurde nach und nach an der Inneneinrichtung der Kirche gearbeitet, wobei von Zeit zu Zeit angesehene Persönlichkeiten des damaligen Kroatiens als Stifter teilnahmen, wie zum Beispiel der Vizebanus Gašpar Orehovački. Da das Kircheninventar während dieser Zeit in ikonographischer Hinsicht geändert wurde, werden in den Fussnoten dieser Abhandlung bis jetzt unveröffentlichte archivalische Quellen angeführt, die das Studium dieses Materials erleichtern sollen, da sie bei dieser Gelegenheit im Text selbst nicht eingehender behandelt wurden.